

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

INFORMATIKOS KATEDRA

Verslo informatikos studijų programa
Kodas 62109P101

ŽILVINAS GALINIS

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

LIETUVOS PENSIJŲ FONDŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ

Kaunas 2010

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS
INFORMATIKOS KATEDRA

ŽILVINAS GALINIS
MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

LIETUVOS PENSIJŲ FONDŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ

Magistrantas _____

Darbo vadovas prof.dr. Virgilijus Sakalauskas
_____

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2010

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	5
LENTELIŲ SĄRAŠAS	6
SANTRAUKA	7
ĮVADAS	8
1. PENSIJŲ SISTEMA LIETUVOJE	12
1.1 II pakopos pensijų fondų apžvalga.....	14
1.2 II pakopos PF nauda	26
1.3 II pakopos PF trūkumai	27
1.4 PF pasirinkimo kriterijai.....	27
2. INVESTICINĖS GRAŽOS ANALIZĖ	31
2.1 PF investicinės gražos rodikliai.....	31
2.2 PF investicinė graža	34
3 PENSIJŲ FONDŲ PARINKIMO SISTEMA	39
3.1 Tiriamo proceso analizė	39
3.2 Esminių kintamųjų nustatymas	41
3.3 Programinė įranga	47
3.4. Ekspertinės sistemos realizavimas	48
3.5. Ekspertinės sistemos diegimas internete	50
3.6. Sistemos vartotojo vadovas	51
IŠVADOS	53
LITERATŪRA	54
PRIEDAI	56
Priedas Nr.1	56
Priedas Nr.2.....	57
Priedas Nr.3	58
Priedas Nr.4	59

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

PF – pensijų fondai

IRR – vidinė gražos norma

ES – ekspertinė sistema

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Pav. 1 Lietuvos pensijų sistema	12
Pav. 2 Pensijų fondų parinkimas pagal laikotarpį likusį iki pensijos.....	15
Pav. 3 Rekomenduojami fondai priklausomai nuo amžiaus	19
Pav. 4 DNB Nord banko siūlomi PF pagal amžių.....	20
Pav. 5 MP Pension Funds siūlomi PF pagal amžių.....	22
Pav. 6 Pensijų kaupimo dalyvių skaičius bendrovėse	26
Pav. 7 Investavimas pagal pajamingumą ir riziką.....	28
Pav. 8 PF gražos įvertinimas pagal prisiimamą riziką (2006m.)	32
Pav. 9 PF dešimtukas pagal geriausią IRR (2008m.).....	33
Pav. 10 Grynosios gražos ir rizikos santykių grafikas. (2008 m.)	34
Pav. 11 Konservatyviųjų pensijų fondų palyginimas pagal gražą ir riziką.....	35
Pav. 12 Grynosios gražos bei rizikos santykiai. (2007 m.).....	36
Pav. 13 PF investavimo strategijos gerumo rodikliai.....	38
Pav. 14 Taisyklių hierarchijos medis	44
Pav. 15 Taisyklių hierarchijos medis	45
Pav. 16 Taisyklių medžio hierarchija.....	46
Pav. 17 Kintamieji.....	48
Pav. 18 Loginio bloko fragmentas	48
Pav. 19 Startinis programos langas	49
Pav. 20 Sistemos rezultatų langas	49
Pav. 21 Pensijų fondų ekspertinės sistemos tinklapis	50
Pav. 22 Mygtukas.....	51
Pav. 23 Pensijų fondų parinkimo sistema.	51
Pav. 24 Klausimo langas	52
Pav. 25 Sistemos rezultatų langas	52
Pav. 26 Investicijų grynosios gražos ir rizikos santykis (2008).....	56
Pav. 27 2007 ir 2008 metų pensijų fondų grynosios gražos palyginimas	57
Pav. 28 Gražos bei rizikos santykis (2009).....	58

LENTELIŲ SĄRAŠAS

Lentelė 1 Darbe naudota literatūra	9
Lentelė 2 Pensijų fondų bendroji informacija	24
Lentelė 3 PF mokesčiai	29

SUMMARY

The size of pension is very important thing for many people. It's very important to reach a strong deposit for better future. Currently functioning pay-as-you-go (PAYG) system isn't the best way to reserve money, because just less than a half of you salary you will get at pension.

One of the most popular ways of collecting moneys for the future in Lithuania is pension fund. Pension funds differ to each other according to their strategies of investment or return of investment, so it is important to choose the best one.

The aim of the work is to present ant to make analyse of the return of the Lithuanian pension funds of the second stage.

The tasks that were set in work:

- ❖ To review the Lithuanian pension funds
- ❖ Determine the factors by which the funds will be compared
- ❖ Submit a pension fund investment returns comparison
- ❖ Create a Web page and the expert system which could help the performance of individuals to choose the most appropriate pension fund.
- ❖ To review the PAYG system weaknesses and prospects

The results of this graduation work are expertise system prototype and web page there this system is located.

ĮVADAS

Pensija, jos dydis sulaukus senatvės aktualus daugeliui žmonių. Jauniems dirbantiems žmonėms turėtų būti itin svarbu sukaupti kuo svaresnį indėlį, didesnę pensiją, kad sulaukus senatvės nereiktų kardinaliai keisti savo vartojimo įpročius, gyvenimą. Pagal dabartinę SODROS administruojamą pensijų sistemą žmogus sulaukęs pensinio amžiaus gauna mažiau nei pusę buvusios algos, o tai yra tikrai žymus pokytis pajamoms.

Daugelyje Europos, Azijos ir kitų regiono šalių dominuoja socialinio draudimo modelis PAYGO [pay-as-you-go], kuris grindžiamas kartų solidarumo principu: jauni, dirbantys asmenys dalį savo uždirbamų pinigų skiria tiems, kurie jau yra sulaukę pensinio amžiaus.

Vis didesnę spaudimą pensijų sistemai daro šalies demografija ir su tuo PAYGO principais paremta sistema yra nepajėgi susidoroti. Stipriai susiejus įmokas su būsimomis išmokomis tikėtasi, kad sumažės šešėlinė ekonomika, daug darbuotojų ims mokėti įmokas senatvės pensijai, tačiau taip neįvyko. Visuomenės senėjimas, kuris būdingas ir išsivysčiusiems šalims ir dėl kurio jos taip pat galvoja daryti reformas, dar labiau komplikuojamas perėjimo sunkumais - mokesčių vengimu, įmonių bankrotais, nedarbo išaugimu, pramonės restruktūrizavimu [1].

Vienas iš galimų kelių senatvėje užsitikrinti „sotesnį“ gyvenimą – dalyvauti pensijų fondų sistemoje. Lietuvoje 2004 metais įkurti privatūs pensijų fondai labai išpopuliarėjo (šiuo metu jais naudojasi apie milijonas Lietuvos gyventojų), nes suteikia asmenims galimybę sukaupti didesnę pensiją taip palengvinant senatvę. Šiuo metu į pensijų fondus pervedama tik nedidelė, tik 2 % nuo Sodrai sumokamų įmokų. Lietuvoje galutinai išplėtojus pensijų kaupimo sistemą planuojama, kad net 21 procentas pensijų draudimo lėšų bus skiriama pensijų.

Būsimo darbo **tikslas** – Atlikus pensijų fondų lyginamąją pelningumo analizę sukurti ekspertinę sistemą leidžiančią parinkti fondą pagal skirtingus įėjimo parametrus.

Darbo **uždaviniai**:

1. Apžvelgti Lietuvos pensijų fondus
2. Nustatyti veiksnius pagal kurios bus lyginami fondai
3. Pateikti pensijų fondų investicinės grąžos palyginimą
4. Sukurti ekspertinę sistemą bei tinklapį kurių pagalba galima būtų pateikti darbo rezultatus bei parinkti asmenims tinkamiausią pensijų fondą.
5. Apžvelgti PAYGO sistemos trūkumus ir perspektyvas

Darbe bus naudojami šie **metodai** – literatūros analizė, sintezė, statistinių duomenų analizė.

Iškeltiems uždaviniams įvertinti, spęsti bus nagrinėjama ši literatūra:

Lentelė 1 Darbe naudota literatūra

Autoriaus(-ių) pavardė, vardo (-ų) inicialai	Literatūros šaltinio pavadinimas	Šaltinio forma	Šaltinio duomenys	Trumpa nagrinėjamų problemų, klausimų anotacija
Bartkus A.	Lietuvos ir Latvijos antros pakopos kaupiamųjų pensijų fondų veiklos ypatumų įvertinimas	Mokslinis straipsnis	Ekonomika. ISSN 1392-1258. 2007, t. 78, p. 7-23	Lyginama Lietuvos ir Latvijos antros pakopos pensijų fondų sistemos, įvertinama teisinio reglamentavimo, visuomenės nuomonės bei investuotojų preferencijų ir tarptautinio investicijų portfelio diversifikavimo įtaka šiems fondams
Jasienė M.	Investicijų gražos įvertinimo atsižvelgiant į riziką problema ir jos sprendimo galimybė	Mokslinis straipsnis	Ekonomika. ISSN 1392-1258. 2007, t. 79, p. 64-76	Straipsnyje tyrinėjama investicijų gražos įvertinimo pagal riziką problema. Taip pat įvertinami Lietuvoje naudojami metodai pensijų fondų rezultatams pateikti.
Klyvienė V.	Lietuvos pensijų reformos poveikis valstybės finansams	Mokslinis straipsnis	Monetary Studies (Bank of Lithuania), Jun2007, Vol. 11 Issue 1, p5-24, 20p;	Straipsnyje nagrinėjama 2004 m. Lietuvos pensijų reformos, kurios esmė – pensijų sistemos dalinis privatizavimas, poveikis valdžios sektoriaus finansams.

1 lentelės tęsinys

Autorius/iai	Literatūros šaltinio pavadinimas	Šaltinio forma	Šaltinio duomenys	Trumpa nagrinėjamų problemų, klausimų anotacija
Levišuskaitė K; Malinauskas Ž.	Pensijų sistemos reforma Lietuvoje: antrosios pakopos kūrimo ypatumai ir rezultatai. (Lithuanian) /	Mokslinis straipsnis	Management of Organizations: Systematic Research, 2006 Issue 39, p147-160, 14p;	Straipsnyje nagrinėjama pensijų reformos eiga, II pensijų sistemos pakopos – kaupiamųjų fondų – kūrimosi ypatumai. Apžvelgiami reformos rezultatai bei problemos
Leščinskienė E; Sakalas A.	Pensijų reformos eiga ir problemos	Mokslinis straipsnis	Engineering Economics, 2006, Vol. 48 Issue 3, p28-35, 8p	Straipsnyje nagrinėjama pensijų reformos eiga, akcentuojamas perėjimas nuo privalomojo prie savanoriškojo pensijos kaupimo.
Jonikienė G.	Privačių pensinių fondų Lietuvoje veiklos prielaidų įvertinimas	Mokslinis tyrimas	2006	Atlikus demografinių, ekonominių, finansinių, mokesčių, teisinių, politinių, techninių ir psichologinių prielaidų suformavimo Lietuvoje tyrimą pateikiami jo rezultatai.
Gylis P.	Pensijų sistema Lietuvoje: dilemos ir kontroversijos	Mokslinis straipsnis	VIEŠOJI POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS. ISSN 1648-2603. 2002, p. 78-84	Straipsnis skirtas pensijų sistemai nagrinėti, raidai aptarti, apžvelgti kitų šalių patirtį šioje sferoje.

Darbe nemažai svarbios informacijos pateikta iš M. Jasienės straipsnio „Investicijų gražos įvertinimo atsižvelgiant į riziką problema ir jos sprendimo galimybė“ jame aptarti Lietuvoje

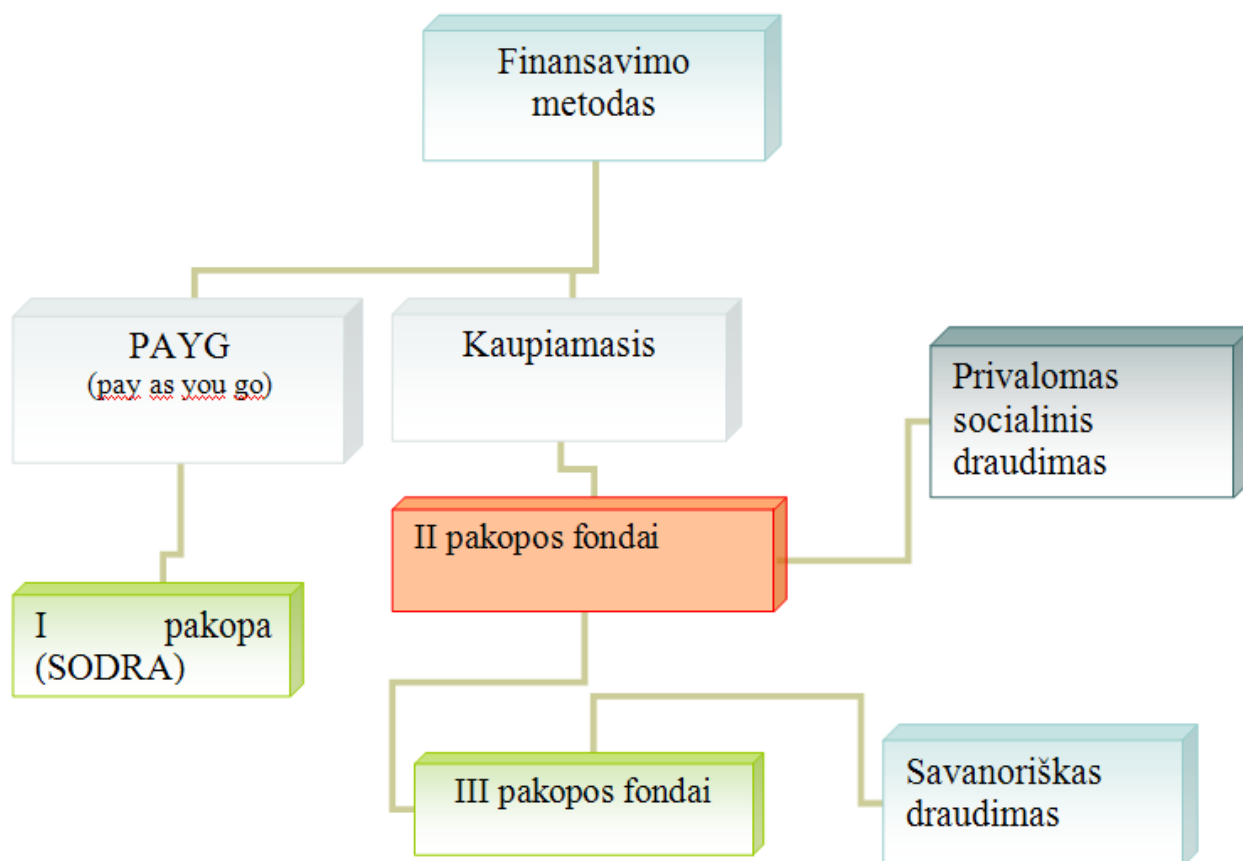
naudojami pensijų fondų veiklos rezultatų vertinimo metodai, jų galimybės, įvertintas fondų gražos apskaičiavimas naudojant Šarpo rodiklį. Atlikta pensijų fondų gražos analizė ypač naudinga lyginat pensijų fondus.

Tyrinėjant pensijų sistemą, pensijų fondus, analizuojant jų naudą aktualu įvertinti ir kitų šalių patirtį [1,2,3] palyginti kitur reformuojamas sistemas ar stebėti kaip veikia anksčiau reformuotos.

Vis dėlto, atliekant analizę pagrindiniu informacijos šaltiniu tampa įvairūs bankų ar gyvybės draudimo bendrovių tinklapiai [4-12] su juose pateiktomis ataskaitomis, palyginimais, PF taisyklėmis ir k.t.

1. PENSIJŲ SISTEMA LIETUVOJE

Darbe nagrinėjama esama Lietuvos pensijų sistema, apžvelgti veikiantys II pakopos pensijų fondai (vėliau PF). Daugiausia analizuoti būtent jie (paveikslėlyje 1 pažymėta raudonai) bei jų investicinė grąža:

Pav. 1 Lietuvos pensijų sistema
Šaltinis: sukurta autoriaus

Šiuo metu Lietuvoje asmenys apsisprendę dalyvauti pensijų kaupimo sistemos II pakopoje dalį savo socialinio draudimo įmokų nukreipia į privačius pensijų fondus, kurių registruota yra net 29. Taigi senatvėje jie gaus pensiją, kuri bus sudaryta iš dviejų dalių: iš socialinio draudimo (SODROS dalies) ir iš fonde sukauptos dalies.

Kaip jau minėta Lietuvoje PF yra 29, tad besidraudantiejiems svarbus pasirinkti optimaliausią fondo variantą, geriausią fondą administruojančią įmonę, kad sumokėtos įmokos generuotų kuo didesnę būsimą grąžą, kuo mažesnėmis sąnaudomis.

Lietuvoje veikiantys PF:

ERGO KONSERVATYVUSIS
ERGO BALANS
EUROPENSIJA (Aviva Lietuva)
EUROPENSIJA PLIUS (Aviva Lietuva)
EUROPENSIJA EKSTRA (Aviva Lietuva)
SEB PENSIJA 1
SEB PENSIJA 2
SEB PENSIJA 3
KONSERVATYVAUS INVESTAVIMO PENSIJŲ FONDAS
(FINASTA)
AUGANČIO PAJAMINGUMO PENSIJŲ FONDAS
(FINASTA)
AKTYVAUS INVESTAVIMO PENSIJŲ FONDAS
(FINASTA)
RACIONALIOS RIZIKOS PENSIJŲ FONDAS (FINASTA)
NUOSAIKUSIS (FINASTA)
SUBALANSUOTAS (FINASTA)
PENSIJA 1 (HANSA INVESTICIJŲ VALDYMAS)
PENSIJA 2 (HANSA INVESTICIJŲ VALDYMAS)
PENSIJA 3 (HANSA INVESTICIJŲ VALDYMAS)
PENSIJA 4 (HANSA INVESTICIJŲ VALDYMAS)
DNB NORD PENSIJA 1
DNB NORD PENSIJA 2
DNB NORD PENSIJA 3
PAREX PENSIJA1
PAREX PENSIJA2
KONSERVATYVAUS VALDYMO DANSKE PENSIJA
DANSKE PENSIJA 50
DANSKE PENSIJA 100
MP STABILO II
MP MEDIO II
MP EXTREMO II

Būsimajai gražai įvertinti, svarbu žinoti ne vien kiek pensijų fondas uždirbo, bet reikia įvertinti kokia investavimo rizika buvo prisiimta, kokius mokesčiai buvo atskaityti nuo pensijų fondų dalyvių sumokėtų įmokų.

Apžvelgsime esamus fondus, kad nustatytumėme kriterijus pagal kuriuos jie bus lyginami.

1.1 II pakopos pensijų fondų apžvalga

Net tos pačios bendrovės žmonėms siūlo pasirinkti iš keleto PF (pvz.: Finasta – iš 8). Kuo fondai skiriasi, kokie asmens atitikimo kriterijai rekomenduojami, kur fondai investuoja tai kriterijai, kurios nori bei turėtų žinoti jų būsimi dalyviai.

Pirmiausia apžvelgsime UAB "ERGO LIETUVA GYVYBĖS DRAUDIMAS" siūlomus fondus ERGO Konservatyvusis bei ERGO Balans. Šie fondai skiriasi savo planuojamu pajamingumu ir investicine rizika.

Pensijų fondas "ERGO Konservatyvusis" (registruotas 2003 09 09)

Šio pensijų fondo lėšos investuojamos į Lietuvos ir Europos Sąjungos šalių vyriausybių bei finansinių institucijų išleistus ilgalaikius skolos vertybinius popierius. Pensijų fondą "ERGO Konservatyvusis" rekomenduojama rinktis tiems, kurie vertina apibrėžtą ir valdomą riziką bei nuosaikų investicijų pajamingumą.

Pensijų fondas "ERGO Balans" (registruotas 2003 09 09)

Tai subalansuotas jaunesnio amžiaus žmonėms skirtas mišraus investavimo fondas. Šiame fonde kaupiamos lėšos investuojamos į Lietuvos, Europos Sąjungos ar šalių, priklausančių Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai vertybinius popierius ir pinigų rinkos priemones, o iki 50% lėšų - į geriausių įmonių akcijas.

Investicijos į akcijas susijusios su kursų svyravimais. Nepaisant to, investicijų praktika rodo, jog akcijos teikia didesnę grąžą ilgu laikotarpiu nei žemos rizikos skolos vertybiniai popieriai.

UAGDPB "AVIVA LIETUVA" – viena pirmaujančių gyvybės draudimo ir pensijų kaupimo bendrovių, priklausanti vienai didžiausių pasaulyje draudimo grupei „Aviva“, turinčiai 300 metų patirtį ir 40 mln. klientų. Siūlomi PF:

Europensija

Tai konservatyvios investavimo strategijos fondas. Jame kaupiamos lėšos investuojamos į skolos vertybinius popierius - t. y. į vienus saugiausių finansinių instrumentų. Alternatyva ERGO Konservatyvusis PF.

Fondą „Europensija“ bendrovė rekomenduoja rinktis, jeigu nepageidaujate didesnių svyravimų Jūsų kaupiamų lėšų sąskaitoje arba jeigu iki pensijos likę apie 7 ir mažiau metų.

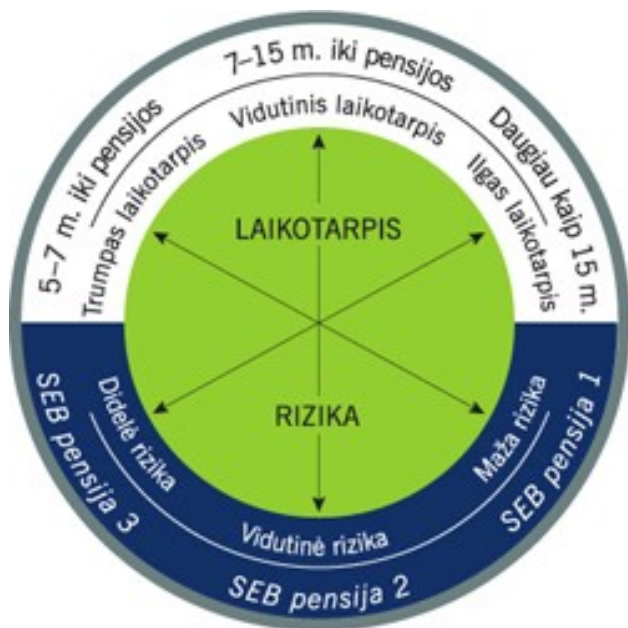
Europensija plus

Mažos akcijų dalies fondas. Iki 30 proc. lėšų investuojama į akcijas, kiti – į skolos vertybinius popierius. Ši investavimo strategija subalansuota, rizikingumas nedidelis, galima tikėtis vidutinio ilgalaikio lėšų prieaugio. Fondas „Europensija plus“ rekomenduojamas vidutinio amžiaus žmonėms.

Europensija ekstra

Nuo 2006 m. vasario 6 d. pradėjęs veikti vidutinės akcijų dalies fondas. Iki 65 proc. lėšų investuojama į akcijas, kiti – į skolos vertybinius popierius. Ši investavimo strategija rizikingesnė, tačiau per ilgą laiką galima tikėtis didesnio investicijų prieaugio. Fondas „Europensija ekstra“ rekomenduojamas jaunesnio amžiaus žmonėms arba tiems, kuriems priimtina rizikingesnė investavimo strategija.

UAB "SEB VB INVESTICIJŲ VALDYMAS" asmenims atsižvelgiant į iki pensijos likusį laiką siūlo siūlo SEB PENSIJA 1, SEB PENSIJA 2 ir SEB PENSIJA 3 pensijų fondu (paveikslėlis Nr.2):

Pav. 2 Pensijų fondų parinkimas pagal laikotarpį likusį iki pensijos

Šaltinis: SEB banko tinklalapis < <http://www.seb.lt/pow/wcp/> > [žiūrėta 2009 m. sausis 16 d.]

SEB PENSIJA 1

Fondo veiklos pradžia 2004 06 15, Fondo *SEB pensija 1* lėšos investuojamos į Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybių vyriausybių, centrinių bankų arba Europos centrinio banko išleistus ar jų garantuotus skolos

vertybinius popierius. Tokių investicijų rizika yra nedidelė. Didžiausios fondo investicijos yra Airijos, Vokietijos, Olandijos bei Prancūzijos vyriausybės obligacijos.

SEB PENSIJA 2

Fondo veiklos pradžia 2004 06 15, Fondo SEB pensija 2 turtas investuojamas taip, kad per ilgą laikotarpį fondo dalyvių investicijų vertė didėtų ir būtų išlaikyta vidutinė rizika. Investicijos į akcijas sudaro nuo 20 iki 60 procentų. Likusi dalis investuojama į vyriausybių bei įmonių skolos vertybinius popierius, pinigų rinkos priemonės.

SEB PENSIJA 3

Fondo veiklos pradžia 2006 03 27 Fonde SEB pensija 3 turtas investuojamas taip, kad per ilgą laikotarpį fondo dalyvių investicijų vertė didėtų esant aukštesnei nei vidutinė rizika. Didžiausia dalis (60–100 proc.) šio fondo lėšų investuojama į akcijų rinkas. Investicijos į obligacijas naudojamos fondo stabilumui užtikrinti ir jų dalis gali svyruoti nuo 0 iki 40 proc

UAB "FINASTA INVESTICIJŲ VALDYMAS" klientams suteikiama galimybė investuoti į vienus iš sparčiausiai Lietuvoje augančių pensijų fondų. Organizacija gali pasiūlyti plačiausią galimybę rinkti tarp PF. Jų yra net 6:

Konservatyvaus investavimo

Įkūrimo data 2003.08.28. Valdytojas UAB "Invalda turto valdymas"

Fondo turtas investuojamas į Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ar Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybių vyriausybių, centrinių bankų ir Europos centrinio banko išleistus arba jų garantuotus skolos vertybinius popierius bei investicinius fondus. Šį fondą rekomenduojama rinktis mažą investicinę riziką prisiimantiems žmonėms kaip papildomą investavimo priemonę formuojant asmeninį investicinį portfelį.

Augančio pajamingumo

Įkūrimo data 2003.08.28. Valdytojas UAB "Invalda turto valdymas"

Rekomenduojamas vidutinio amžiaus arba toleruojantiems nedidelę riziką dalyviams Iki 30 proc. fondo turto investuojama į įmonių akcijas ir (arba) investicinius fondus, kurių pagrindinė investavimo kryptis – nuosavybės vertybiniai popieriai, likusi turto dalis (ne mažiau kaip 70 proc.) – į skolos vertybinius popierius, pinigų rinkos priemonės ir (arba) investicinius fondus, kurių pagrindinė investavimo kryptis – skolos vertybiniai popieriai ir pinigų rinkos priemonės. Kaip

papildoma investavimo priemonė formuojant asmeninį investicinį portfelį fondas rekomenduojamas vidutinę investicinę riziką prisiimantiems žmonėms, planuojantiems investuoti gana trumpą laiką.

Aktyvaus investavimo

Įkūrimo data 2003.08.28. Valdytojas UAB "Invalda turto valdymas"

Fondo turtas investuojamas į akcijas ir (arba) investicinius fondus, kurių pagrindinė investavimo kryptis – nuosavybės vertybiniai popieriai (iki 50 proc.) ir į skolos vertybinius popierius, pinigų rinkos priemonės ir (arba) investicinius fondus, kurių pagrindinė investavimo kryptis – skolos vertybinių popierių ir pinigų rinkos priemonės (iki 100 proc.). Kaip papildoma investavimo priemonė formuojant asmeninį investicinį portfelį fondas rekomenduojamas aukštesnę nei vidutinę investicinę riziką prisiimantiems žmonėms, planuojantiems investuoti ilgesnį laikotarpį.

Racionalios rizikos

Įkūrimo data 2003.10.09 Valdytojas UAB "Invalda turto valdymas"

Fondo turtas investuojamas į akcijas ir (arba) investicinius fondus, kurių pagrindinė investavimo kryptis – nuosavybės vertybiniai popieriai. Kaip papildoma investavimo priemonė formuojant asmeninį investicinį portfelį fondas rekomenduojamas vidutinę ir aukštą investicinę riziką prisiimantiems žmonėms, planuojantiems investuoti ilgą laikotarpį.

Nuosaikus (buvęs PZU konservatyvus)

Įkūrimo data (patvirtintos fondo taisyklės) 2004-12-21 Veikla pradėta 2006-06-15. Valdytojas UAB "Invalda turto valdymas" (nuo 2007 m. gruodžio 20 d.)

Pagrindinis fondo investicinės strategijos principas - pensijų fondo dalyviams priklausančio turto vertės apsaugojimas ir tolygus augimas tiek trumpalaikėje, tiek ilgalaikėje perspektyvoje. Fondo turtas investuojamas į valstybės narės arba Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybių vyriausybių, centrinių bankų ir Europos centrinio banko išleistus ar jų garantuotus ne nuosavybės vertybinius popierius, kurių reitingas yra ne žemesnis nei BBB.

Rekomenduojamas vyresnio amžiaus arba vengiantiems rizikos dalyviams

Subalansuotas (buvęs PZU konservatyvus)

Įkūrimo data (patvirtintos fondo taisyklės) 2004-12-21 Veikla pradėta 2006-06-15
Valdytojas UAB "Invalida turto valdymas" (nuo 2007 m. gruodžio 20 d.)

Ne mažiau kaip 50 proc. fondo turto investuoti į Lietuvos, Europos Sąjungos ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybių vyriausybių, centrinių bankų ir Europos centrinio banko išleistus arba į jų garantuotus skolos vertybinius popierius, pinigų rinkos priemones ir (arba) į kolektyvinio investavimo subjektų investicinius vienetus (akcijas), kurių pagrindinė investavimo kryptis – skolos vertybiniai popieriai ir pinigų rinkos priemonės, o iki 50 proc. investuoti į šių valstybių įmonių akcijas.

Rekomenduojamas jauniems arba nevengiantiems rizikos dalyviams

SWEDBANK pensija. UAB „Hansa investicijų valdymas“ – tai patikimo ir ilgametę patirtį sukaupusio SWEDBANK banko dalis. Pensijų fondų dalyviai taip tik patvirtina, nes būtent šis bankas turi didžiausią PF dalyvių kiekį.

Pensija 1

Įkurtas 2004-06-15. Šis fondas tinkamas vyresniems klientams, kuriems liko nedaug metų iki pensijos (nuo 60 metų).

Pensijų fondas "Pensija 1" - tai konservatyvaus investavimo pensijų fondas. Investuojant fondo lėšas siekiama užtikrinti jo dalyvių turto vertę trumpu (1-3 m.) laikotarpiu. Fondo lėšos yra investuojamos vien tik į Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ar Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybių vyriausybių, centrinių bankų ir Europos centrinio banko išleistus arba į jų garantuotus skolos vertybinius popierius.

Fondas leidžia tikėtis stabilių pajamų.

Pensija 2

Įkurtas 2004-06-15. Šį fondą bankas rekomenduoja žmonėms nuo 50 iki 60 metų.

Pensijų fondas "Pensija 2" - tai stabilumas suderintas su augimo potencialu. Investuojant fondo lėšas yra siekiama užtikrinti nuoseklų jo dalyvių turto augimą vidutiniu laikotarpiu. Didžioji fondo lėšų dalis yra investuojama į skolos vertybinius popierius. Iki 20 proc. fondo lėšų investuojama į akcijas, iš kurių ilgu laikotarpiu tikimasi didesnio pajamingumo nei iš skolos vertybinių popierių.

„Pensija 2“ suteikia didesnę uždarbio potencialą, bet fondo lėšų vertė didėja netolygiai.

Pensija 3

Įkurtas 2004-06-15. Šį fondą rekomenduoja dalyviams, kurių amžius - 40-55 metai.

Pensijų fondas "Pensija 3" - tai aukštesnis uždarbio potencialas. Investuojant fondo lėšas yra siekiama užtikrinti nuoseklų jo dalyvių turto augimą ilgu(10-15 m.) laikotarpiu. Didžioji fondo lėšų dalis yra investuojama į skolos vertybinius popierius. Iki 40 proc. fondo lėšų investuojama į akcijas, iš kurių ilgu laikotarpiu tikimasi didesnio pajamingumo nei iš skolos vertybinių popierių.

„Pensija 3“ suteikia didelį uždarbio potencialą, bet trumpu laikotarpiu fondo investicijų vertė svyruoja.

Pensija 4

Įkurtas 2005-12-19. Šį fondą rekomenduoja dalyviams, kurių amžius - iki 45 metų.

Pensijų fondas "Pensija 4" - tai aukštesnis uždarbio potencialas su didele rizika. Investuojant fondo lėšas yra siekiama užtikrinti nuoseklų jo dalyvių turto augimą ilgu (daugiau kaip 15 m.) laikotarpiu.

Didžioji fondo lėšų dalis, iki 70 proc., investuojama į akcijas, iš kurių ilgu laikotarpiu tikimasi didesnio pajamingumo nei iš skolos vertybinių popierių. „Pensija 4“ suteikia maksimalų uždarbio potencialą, susijusį su galimais trumpalaikiais svyravimais.

Swedbank bankas rekomenduoja rinktis PF priklausomai nuo amžiaus (Pav.3):

Jūsų amžius	Fondas			
	„Pensija 4“	„Pensija 3“	„Pensija 2“	„Pensija 1“
Iki 40 metų				
Nuo 41 iki 45 metų				
Nuo 46 iki 50 metų				
Nuo 51 iki 55 metų				
Nuo 56 iki 60 metų				
Per 60 metų				

Pav. 3 Rekomenduojami fondai priklausomai nuo amžiaus

Šaltinis: Swedbank banko tinklalapis < http://www.swedbank.lt/lt/pages/privatiems/swedbank_pensija > [žiūrėta 2009 m. sausis 16 d.]

DnB NORD pensijų fondai

DNB NORD bankas kaip ir Swedbank ar SEB taip pat siūlo pensijų fondą rinktis pagal laiką likusį iki pensijos(Pav.4):

Liko iki pensijos	Daugiau kaip 12 metų	7 – 12 metų	Mažiau kaip 7 metai
Rekomenduojamas pensijų fondas	DnB NORD pensija 3	DnB NORD pensija 2	DnB NORD pensija 1
Investuojama akcijų rinkose fondo dalis	Iki 50%	Iki 25%	0%
Tikėtinas ilgalaikis metinis pelningumas*	6-9%	4-6%	3-4%

Pav. 4 DNB Nord banko siūlomi PF pagal amžių

Šaltinis: DNB NORD banko tinklalapis < <http://www.dnb nord.lt/lt/private/pensiju-fondai/antros-pakopos-pensiju-fondai/>> [žiūrėta 2009 m. sausis 16 d.]

DnB NORD pensija 1

Tai stabilus ir patikimas pensijos kaupimo būdas. Šis fondas sudaro prielaidas nedideliam, bet stabiliam vertės augimui. Visos lėšos investuojamos į Vyriausybių skolos vertybinius popierius (daugiausia į Lietuvos bei Europos sąjungos valstybių vyriausybių).

Šis fondas rekomenduojamas žmonėms, kuriems iki pensijos yra likę mažiau kaip 7 metai.

DnB NORD pensija 2

Fondas žmonėms, kurie dalį lėšų nori investuoti pasaulio akcijų rinkose. Iki 25% fondo lėšų gali būti investuojama į akcijas, kita dalis - į Vyriausybių, Centrinų bankų ir įmonių skolos vertybinius popierius bei indėlius. Ilgalaikėje perspektyvoje tikėtina šio fondo grąža yra didesnė negu DnB NORD pensija 1.

Šis fondas rekomenduojamas žmonėms, kuriems iki pensijos yra likę 7-12 metų.

DnB NORD pensija 3

Fondas, kurio iki 50% lėšų gali būti investuojama pasaulio akcijų rinkose, kita dalis investuojama į Vyriausybių, Centrinų bankų ir įmonių skolos vertybinius popierius bei indėlius. Pasirinkę šį fondą, Jūs turėsite galimybę gauti didžiausią savo lėšų prieaugį.

Šis fondas rekomenduojamas žmonėms, kuriems iki pensijos yra likę daugiau kaip 12 metų.

"PAREX INVESTICIJŲ VALDYMAS" – tai bendrovė įsteigta vieno didžiausių Baltijos šalyse, turinčio senas tradicijas komercinio banko Parex bank, kuris yra gerai žinomas Baltijos šalyse bei kitose pasaulio valstybėse.

"PAREX INVESTICIJŲ VALDYMAS" siūlo du antros pakopos PF: Parex pensija 1 ir Parex pensija 2.

Parex pensija 1

Parex pensija 1 veiklos pradžia – 2005 06 15. Šio fondo tikslas - sudaryti prielaidą stabiliam pensijų fondo turto augimui. Pasirinkę šią pensijų kaupimo kryptį, Jūs galite tikėtis nedidelio, bet pastovaus pelno. Fondo lėšos yra investuojamos tik į Vyriausybės skolos vertybinius popierius (obligacijas).

Parex pensija 2

Parex pensija 2 veiklos pradžia – 2004 12 15. Šis fondas skirtas visiems nebijantiems rizikuoti ir siekiantiems maksimalios naudos. Pasirinkę šią pensijų kaupimo kryptį, Jūs galėsite gauti didžiausią savo lėšų prieaugį, tačiau jų vertė gali ir kisti. Fondo lėšos yra investuojamos į skolos vertybinius popierius ir iki 50 proc. fondo lėšų investuojama į akcijas.

Konservatyvaus valdymo DANSKE pensija

Fondo investavimo rizika yra maža. Leidžiama investuoti tik į Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ar Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) valstybių vyriausybių, centrinių bankų ir Europos centrinio banko išleistus arba į jų garantuotus skolos vertybinius popierius ir/arba kolektyvinio investavimo subjektų, investuojančių į Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ar Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybių vyriausybių, centrinių bankų ir Europos centrinio banko išleistus arba į jų garantuotus skolos vertybinius popierius, akcijas arba investicinius vienetus.

DANSKE pensija 50

Fondo investavimo strategija yra subalansuoto augimo strategija. Ji leidžia iki 50 procentų Fondo turto investuoti į nuosavybės vertybinius popierius (akcijas). Ilgu laikotarpiu dėl to turėtų augti Fondo investicijų vidutinė grąža. Investavimo rizika yra vidutinė.

Siekiant stabilaus Fondo turto vertės augimo, dalis Fondo turto visuomet investuojama į skolos vertybinius popierius (obligacijas), pinigų rinkos priemones (iždo vekselius ir pan.), indėlius bei kitas investicines priemones su fiksuota palūkanų norma.

DANSKE pensija 100

Fondo investavimo strategija yra ilgalaikio augimo strategija, pagal kurią siekiant užtikrinti Fondo turto vertės augimą ilgu laikotarpiu, iki 100 procentų Fondo turto gali būti investuota į nuosavybės vertybinius popierius (akcijas) skirtingose pasaulio šalyse. Investavimo rizika yra didelė.

Siekiant stabilaus Fondo turto vertės augimo, dalis Fondo turto visuomet investuojama į skolos vertybinius popierius (obligacijas), pinigų rinkos priemones (išdo vekselius ir pan.), indėlius bei kitas investicines priemones su fiksuota palūkanų norma.

MP PENSION FUNDS BALTIC - Tai jauniausia bendrovė teikianti pensijų kaupimo paslaugą – PF. Kaip ir kitos bendrovės, MP Pension Funds renkantis PF didžiausią dėmesį siūlo skirti asmens amžiui (Pav.5):

Pav. 5 MP Pension Funds siūlomi PF pagal amžių

Šaltinis: UAB „MP Pension Funds Baltic“ tinklalapis <http://www.mppf.lt/main.php/id/55/lang/1> [žiūrėta 2009 m. sausis 16 d.]

MP EXTREMO II

Fondas, kuriame iki 100% fondo lėšų gali būti investuojama akcijų rinkose. Akcijų kainos gali svyruoti ir tai gali virsti nuostoliais trumpalaikiu periodu. Šie svyravimai atspindi didesnę šio fondo vertės svyravimo riziką trumpuoju laikotarpiu. Tačiau ilgesniu laikotarpiu investicijos paprastai būna pelningos, tad šį fondą rekomenduojama rinktis žmonėms, pradėjusiems kaupti pensiją anksti (iki 44 m. amžiaus).

MP MEDIO II

Tai fondas, kuriame iki 70% lėšų investuojama akcijų rinkose, likusi dalis – į obligacijas ir terminuotus indėlius. Fondo vertė mažiau svyruoja trumpalaikiu periodu, šie svyravimai atspindi

mažesnę fondo vertės kitimo riziką, tačiau tuo pačiu ir mažesni pelningumą nei akcijų fondų. Šį fondą patariama rinktis vidutinio amžiaus (45 – 59 m.) žmonėms.

MP STABILO II

Tai fondas, kuriame 100 % lėšų investuojama į mažiausios rizikos vertybinius popierius, obligacijas ir terminuotus indėlius. Šį pensijų fondą patariama rinktis žmonėms, kurie jau išeina į pensiją (nuo 60 m.) ar yra arti pensinio amžiaus.

Šis fondas nors ir registruotas, realiai jokios veiklos nevykdo, dalyvių skaičius jame lygus 0.

Informacija apie PF susisteminta 2 lentelėje:

Informacija apie pensijų fondus

Lentelė 2 Pensijų fondų bendroji informacija

Pensijų bendrovė		Pensijų fondas	Įkūrimas	Max. akcijų dalis investuojant	Dalyvių skaičius (2008 12 31)
UAB „SEB investicijų valdymas“	1	SEB pensija 1 (konservatyvus)	2004 06 15	0	42124
	2	SEB pensija 2	2004 06 15	Iki 60%	172795
	3	SEB pensija 3	2004 06 15	Iki 100	31421
UAB „Finasta investicijų valdymas“	4	Konservatyvaus investavimo	2003 08 28	0	1741
	5	Augančio pajamingumo	2003 08 28	Iki 30%	907
	6	Aktyvaus investavimo	2003 08 28	Iki 100%	5942
	7	Konservatyvusis	2006 06 15		4634
	8	Subalansuotas	2006 06 15	Iki 50%	21515
UAB „Hansa investicijų valdymas“	9	Racionalios rizikos	2003 10 09	Iki 100%	12527
	10	Pensija 1	2004.06.15	0	28236
	11	Pensija 2	2004.06.15	Iki 20%	137193
	12	Pensija 3	2004.06.15	Iki 40%	169208
UAB „DnB NORD investicijų valdymas“	13	Pensija 4	2005.12.19	Iki 70%	76487
	14	DnB NORD 1 (konservatyvus)	2003 09 11	0	4898
	15	DnB NORD 2	2003 09 11	Iki 25%	23351
UAB „Parex investicijų valdymas“	16	DnB NORD 3	2003 09 11	Iki 50%	30908
	17	Parex pensija 1	2005 06 15	0	Duomenys nepateikti
UAB „DANSKE pensijų fondų valdymas“	18	Parex pensija 2	2004 12 15	Iki 50%	Duomenys nepateikti
	19	Konservatyvaus valdymo DANSKE pensija	2004 06 15	0	510
	20	DANSKE pensija 50	2004 06 15	Iki 50%	2678
UAB „MP Pension Funds Baltic“	21	DANSKE pensija 100	2004 06 15	Iki 100%	6469
	22	MP STABILO II	2007 09 20	0	0
	22	MP MEDIO II	2007 09 20	Iki 70%	612
UAGDPB „Aviva Lietuva“	23	MP EXTREMO II	2007 09 20	Iki 100%	3041
	24	Europensija	2006 02 06	0	24087
	25	Europensija Plus	2006 02 06	Iki 30%	94244
UAB „ERGO Lietuva gyvybės draudimas“	26	Europensija Ekstra	2006 02 06	Iki 65%	29716
	27	ERGO konservatyvusis	2003 08 08	0	8179
	28	ERGO balans	2003 09 09	Iki 50%	23939

Šaltinis: sukurta autoriaus

Priklausomai nuo to kokia yra PF investavimo strategija jie skirstomi į:

Vyriausybių obligacijų PF:

- ❖ UAB „Finasta investicijų valdymas“ – Nuosaikūs
- ❖ MP Pension Funds Baltic - MP STABILO II
- ❖ SEB investicijų valdymas - SEB pensija 1
- ❖ UAB „Finasta investicijų valdymas“ - Konservatyvus investavimo
- ❖ Hansa investicijų valdymas - Hansa Pensija 1
- ❖ Ergo Lietuva - Ergo konservatyvus
- ❖ Aviva Lietuva – Europensija
- ❖ DnB NORD investicijų valdymas - DnB NORD pensija 1
- ❖ Parex investicijų valdymas - Parex pensija 1
- ❖ Danske pensijų fondų valdymas - Konservatyvus valdymo Danske

Mažos akcijų dalies PF (iki 30 proc.)

- ❖ UAB „Finasta investicijų valdymas“ - Augančio pajamingumo
- ❖ Aviva Lietuva - Europensija plus
- ❖ DnB NORD investicijų valdymas - DnB NORD pensija 2
- ❖ Hansa investicijų valdymas - Hansa Pensija 2

Vidutinės akcijų dalies PF(30-70 proc.),

- ❖ MP Pension Funds Baltic - MP Medio II
- ❖ Parex investicijų valdymas - Parex pensija 2
- ❖ UAB „Finasta investicijų valdymas“ – Subalansuotas
- ❖ SEB investicijų valdymas - SEB pensija 2
- ❖ Danske pensijų fondų valdymas - Danske pensija 50
- ❖ Ergo Lietuva - Ergo Balans
- ❖ Hansa investicijų valdymas - Hansa Pensija 3
- ❖ DnB NORD investicijų valdymas - DnB NORD pensija 3
- ❖ UAB „Finasta investicijų valdymas“ - Aktyvus investavimo
- ❖ Aviva Lietuva - Europensija ekstra
- ❖ Hansa investicijų valdymas - Hansa Pensija 4

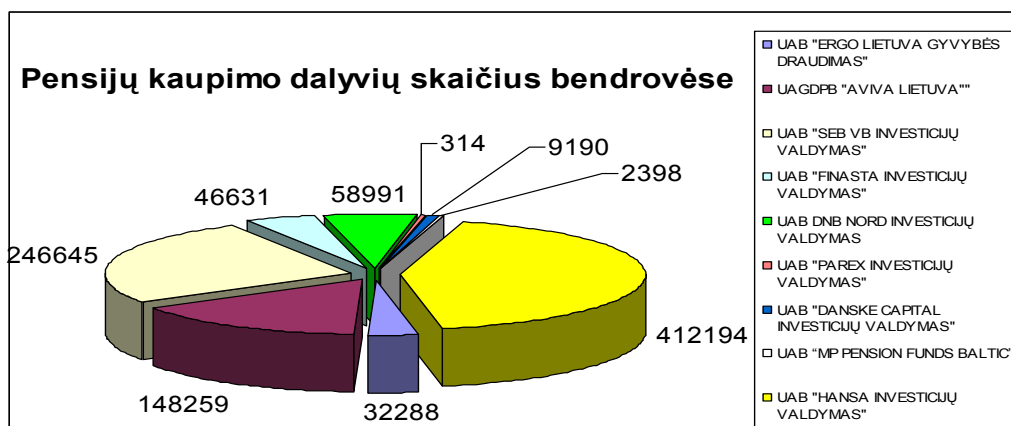
Akcijų PF (70-100 proc.)

- ❖ MP Pension Funds Baltic - MP Extremo II
- ❖ Danske pensijų fondų valdymas - Danske pensija 100
- ❖ SEB investicijų valdymas - SEB pensija 3
- ❖ UAB „Finasta investicijų valdymas“ - Racionalios rizikos

Pastebima, jog žmonės nėra itin linkę rizikuoti, daugiausia yra pasirinkę vidutinės akcijų dalies fondus (540,7 tūkst.), po to 259,5 – mažos akcijų dalies, 120,4 – konservatyvaus investavimo ir tik 58,3 – akcijų pensijų fondus (2009.03.31d. duomenys).

Skirtingi fondai laikui bėgant skirtingai išpopuliarėjo. Šiuo metų daugiausia antros pakopos pensijų fondų dalyvių turi UAB „Hansa investicijų valdymas“. Manoma, jog daugiausiai tai lėmė ankstesnis banko populiarumas, patikimo banko įvaizdis, daugybė banko skyrių ir filialų bei kitos priežastys.

Grafike (Pav.6) pateiktas dalyvių pasiskirstymas PF bendrovėse (2008.12.31):

Pav. 6 Pensijų kaupimo dalyvių skaičius bendrovėse
Šaltinis: sukurta autoriaus

1.2 II pakopos PF nauda

Senstanti visuomenė tai viena pagrindinių priežasčių lemsiančių socialinio draudimo krizę. Kaip manoma, per artimiausios 50 metų net 24% sumažės darbingo amžiaus žmonių ir 12,4 % (šaltinis: pensijų reformos baltoji knyga) padaugės pensininkų. Skaičiai iš ties verčia nerimauti ir apgalvotai pasirinkti sprendimus būsimai sotesnei ateičiai užsitikrinti.

Statistikos departamentas pateikia vidutinio darbo užmokesčio ir pensijų dydžius. Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis šalies ūkyje (be individualiųjų įmonių) pirmąjį 2009 m. ketvirtį sudarė 1702,1 lito [13], o pensija – apie 830Lt. Senatvės pensija lygi 49% darbo užmokesčio. Analitikai yra apskaičiavę, jog tam, kad asmenims nereikėtų iš esmės keisti gyvenimo būdo, sulaukę pensijos jie turėtų gauti apie 70% darbo užmokesčio. Vienas iš būdų tai padaryti naudotis pensijų kaupimo fondų paslaugomis.

Pagrindinės priežastys skatinančios rinktis pensijų fondus:

- Nuolat didėjantis pensininkų skaičius.
- Pailgėjusi gyvenimo trukmė
- Dideli mokesčiai darbuotojams, bet pensijos mažos

- „Sodros“ pensijos maža priklausomybė nuo dirbančio asmens sumokamų mokesčių
- Pensijų fonde sukauptos lėšos gali būti paveldėtos
- Visuomet galima patikrinti sukauptų lėšų sumą.
- Yra galimybė rinktis tarp fondų (tos pačios ar kitos bendrovės).
- Įmokų dydžio priklausomybė nuo gaunamo darbo užmokesčio.
- Nėra maksimalios pensijos apribojimų.

1.3 II pakopos PF trūkumai

Nors pensijų fondų sistema suteikia galimybę užsitikrinti geresnę ateitį, jie nesuteikia jokių garantijų. Visada lieka galimybė jog PF dalyvis ne tik neuždirbs, bet ir praras dalį sumokėtų įmokų. Atėjus laikui parduoti nusipirkta akcijas jų kursas gali būti ženkliai kritęs.

Kitas mažai aptariamas aspektas – tikimybė jog PF bendrovės sukauptas lėšas panaudos ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių akcijoms ar vyriausybių obligacijoms įsigyti. Tai reikštų ne ką kitą kaip kitų šalių ekonomikos rėmimą. Be abejo, galima tikėtis analogiškų veiksmų kitų šalių atžvilgiu, bet to taip pat negalima garantuoti[2].

Mokesčiai nuo įmokų ir turto žymiai sumažina galimą grynąją grąžą. Sodros administravimo sąnaudos yra mažesnės nei privačių PF.

1.4 PF pasirinkimo kriterijai

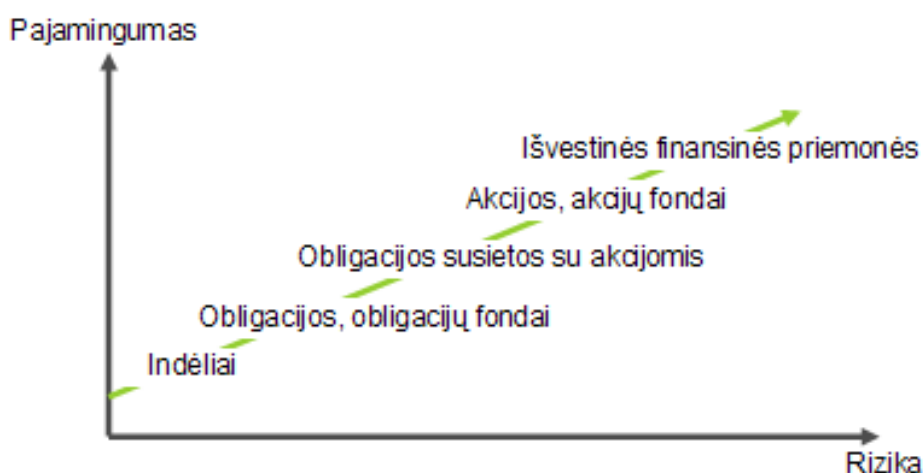
Šiuo metu pasaulyje vyrauja besibaigiantis ekonominis sąstingis ir į pensijų fondus Lietuvoje nuo darbo užmokesčio pervedama vis mažiau lėšų – 3,5% (nuo liepos 1d – 2 %) (atitinkamai 2004 m.-2,5%, 2005 m.-3,5%, 2006 m.-4,5% ir 2007 m.-po 5,5%). Tai skatina pasirinkti tinkamiausią fondą pensijos kaupimui, tam, kad būsima grąža būtų maksimali. Renkantis fondą reikėtų įvertinti bent keletą pagrindinių veiksnių:

- Pensijų fondų bendrovės-valdytojos patikimumą
- Numatomus investavimo būdus ir strategijas.
- Turto, įmokų, administravimo, fondo keitimo mokesčių dydį.
- Buvusius fondo rezultatus (jei įmanoma)

Pensijų fondo bendrovės valdytojos patikimumą sunku vienareikšmiškai apibrėžti. Čia pagrindiniai veiksniai galėtų būti įmonės kreditingumo istorija (skolininko sugebėjimas padengti įsipareigojimus – kredito reitingas), įmonės pagrindinė veikla (ar tai specializuota pensijų draudimo

kompanija, ar bankas, o galbūt tai vien investavimu užsiimanti bendrovė). Apie bendrovę galima spręsti ir iš investuoti pajamas joje pasiryžusių žmonių skaičiaus, bet reikia pabandyti suprasti dėl ko jie tai daro ar darė. Ar dėl puikios reklamos ar dėl patikimos kompanijos ar dėl didelės investicijos grąžos.

Svarbu apžvelgti ir kompanijų siūlomus investavimo būdus, rinkas bei strategijas. Dauguma fondų atsižvelgiant į besidraudžiančiųjų amžių siūlo rinktis atitinkamus fondus. Kuo asmuo jaunesnis, tuo jam iki pensijos likę daugiau laiko, tuo labiau jam siūloma rinktis fondus su didele investavimo rizika, bet galimai maksimaliai didele grąža. Tokie fondai didžiąsą dalį investuoja į akcijas (kartais ir 100%). Trumpame laikotarpyje tokio fondo investicinės grąžos sunku tikėtis (rinkose vyksta dideli svyravimai), tad pagyvenusiems asmenims siūloma alternatyva – konservatyvios investavimo strategijos fondai investuojantys į vertybinius popierius, vyriausybės obligacijas garantuojančias nors ir nedidelę, bet gan pastovią investicinę grąžą. Vykstant įvairiems ekonominiams nesklandumams, suirutėms šie fondai rekomenduojami visiems pensijų kaupimo dalyviams. Paveiksle (Pav.7) nurodoma pajamų ir rizikos santykis investavimo priemonėse.

Pav. 7 Investavimas pagal pajamingumą ir riziką

Šaltinis: „Taupymas ir investavimas“ Ingrida Sklėnienė. Investavimo paslaugų vadovė. SEB Vniaus bankas

Kuo didesnę riziką investuotojas prisiima tuo didesnę pajamingumą jis gali gauti.

Fondus reikėtų lyginti ir pagal jų mokesčius. Pagrindinius mokesčius pensijų fonduose sudaro pastovūs administravimo mokesčiai. Jie renkami personalui, patalpoms ir kitiems administraciniam dalykams. Lietuvoje pagal galiojančius įstatymus administravimo mokesčiai negali būti didesni nei 1% ir 10% atitinkamai nuo turto ir įmokų. Kaip bus matyti kitame puslapyje pateiktoje lentelėje daugelis fondų ima 1% mokesčius nuo turto bei 3% nuo įmokų. UADB „Ergo Lietuva gyvybės draudimo“ mokesčiai yra didžiausi. 4 ir 5 % nuo įmokų (priklausomai nuo fondo). Mažiausios įmokos atskaičiuojamos UAB „Invalida turto valdymas, UAB „MP pension funds“ ir UAB „Danske capital investicijų valdymas“ bei UAB „Parex investicijų valdymas“.

Pensijų fondų dalyviams taikomi mokesčiai

Lentelė 3 PF mokesčiai

Eil. Nr.	Pensijų kaupimo bendrovė	Pensijų fondas		Pastovūs administravimo mokesčiai	
				Tikslūs, numatyti pensijų kaupimo bendrovių valdybos, stebėtojų tarybos ar administracijos vadovo sprendimais	
				Nuo turto (max 1 %)	Nuo įmokų (max 10 %)
1	UAB „SEB investicijų valdymas“	1	EB pensija 1	1%	2%
		2	SEB pensija 2	1%	3%
		3	SEB pensija 3	1%	3%
2	UAB „Finasta investicijų valdymas“	4	Konservatyvaus investavimo	0.99 %	1.19 %
		5	Augančio pajamingumo	0.99 %	1.49 %
		6	Aktyvaus investavimo	0.99 %	1.49 %
		7	Racionalios rizikos	0.99 %	1.49 %
		8	Nuosaikus	1%	3,5%
		9	Subalansuotas	1%	3,5%
3	UAB „Hansa investicijų valdymas“	10	Pensija 1	1%	3%
		11	Pensija 2	1%	3%
		12	Pensija 3	1%	3%
		13	Pensija 4	1%	3%
4	UAB „DnB NORD investicijų valdymas“	14	DnB NORD 1 (konservatyvus)	0.95 %	2.95 %
		15	DnB NORD 2	0.95 %	2.95 %
		16	DnB NORD 3	0.95 %	2.95 %
5	UAB „Parex investicijų valdymas“	17	Parex pensija 1	0%	0%
		18	Parex pensija 2	0%	0%
6	UAB "Danske Capital investicijų valdymas“	19	Konservatyvaus valdymo	1%	1.5%
		20	Danske pensija 50	1%	2.5%
		21	Danske pensija 100	1%	3%
7	UAB „MP Pension Funds Baltic“	22	MP STABILO II	0,99%	2,00%
		23	MP MEDIO II	0,99%	2,00%
		24	MP EXTREMO II	0,99%	2,00%
8	UAGDPB „Aviva Lietuva“	25	Europensija	1%	3%
		26	Europensija Plus	1%	3%
		27	Europensija Ekstra	1%	3%
9	UAB „ERGO Lietuva gyvybės draudimas“	28	ERGO konservatyvusis	1%	4%
		29	ERGO balans	1%	5%

Šaltinis: Vertybinių popierių komisija <www.vpk.lt>

Dar vienas pensijos kaupimo dalyvių apmokestinimas – mokestis už pensijų fondo keitimą. Visuose fonduose suteikiama galimybė vieną kartą per metus pasirinkti kita TOS PAČIOS bendrovės fondą. Pereinant į kitos bendrovės fondą dažniausiai imamas 0,2 % mokestis nuo turto. Jei pereinama kelis kartus į metus – 0,2 % (toj pačioj) ir 4% (į kitą bendrovę).

Mokesčiai, ypač pereinant daugiau nei kartą į kitą bendrovę, yra nemaži, tad reikia gerai pamąstyti ar verta tai daryti. Geriausia tada, kai pradžioje pasirenkama optimali bendrovė ir nereikia vykdyti pakeitimų. Verta atkreipti dėmesį, jog kompanijos UAB „Finasta investicijų valdymas“ bei UAB „MP Pension Funds Baltic perėjimo mokesčių neima (išskyrus MP Pension Funds Baltic ExtremoII fondą)

2. INVESTICINĖS GRAŽOS ANALIZĖ

Pagrindinis kriterijus pagal kurį vertinami pensijų fondai – jų praeities rezultatai. Bene kiekvienos bendrovės internetiniame puslapyje, ataskaitose pateikiami šie duomenys, tačiau pensijų fondų bendrovės informaciją pateikia jiems naudingu būdu, naudodamos joms palankius rodiklius. Tikrą informaciją galima rasti fondų teikiamose periodinėse ataskaitose, bet ir tas žinias reikia teisingai interpretuoti.

2.1 PF investicinės gražos rodikliai

Pensijų fondų valdymo bendrovės rezultatams pateikti naudoja fondo apskaitos vieneto vertės pokyčio metodą. Šis pokytis parodo kaip pasikeičia asmenų lėšos, kada jas Sodra perveda į pensijų bendrovę. Apskaičiuojant apskaitos vieneto vertės pokytį atimamas tik turto valdymo mokestis, taigi, iš esmės šio metodo naudojimas informacijai pateikti įvairiuose ataskaitose skirtose pensijų kaupimo dalyviams yra klaidinantis. Jis gali būti traktuojamas kaip investicijos strategijos įvertinimas, bet visiškai neatspindi tos informacijos pagal kurią galėtumėme įvertinti savo lėšų pokytį pensijos sąskaitoje. Tokiu atveju ir apskaitos vieneto vertės lyginimas su lyginamuoju indeksu netenka prasmės.

Dažno fondų apskaitos vieneto vertė yra teigiama, o grynoji graža neigiama (2008 metų situacija). Tai reiškia, kad pensijų fondų imami mokesčiai yra pernelyg dideli arba/ir jų investavimo strategija nėra pakankamai efektyvi. Grynoji graža įvertina ne tik turto valdymo, bet ir likusių mokesčių atskaitymą, tad yra patikimas metodas investicijų gražai skaičiuoti.

2007 metais Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija atliko tyrimą kuriame analizavo apskaitos vieneto ir grynosios gražos pokyčius ([Plačiau apie tyrimą](#)).

Be abejo, fondų lyginimas tarpusavyje tik pagal investicijų grynąją gražą nėra teisingas. Investuotojai prisiimdami didesnę riziką visuomet tikisi gauti didesnę gražą. Jei du fondai (pvz. :konservatyvus ir akcijų dalies) turės vienodą grynąją gražą (pvz. 5 %) tai nereikš, kad jie abu vienodai pakankamai gerai investuoja. Fondu su geresne investavimo strategija laikomas tas, kuris vienodą grynąją gražą sugeba gauti prisiimdamas mažiau rizikos (šiuo atveju konservatyvusis fondas, nes jis dažniausiai prisiima mažai rizikos).

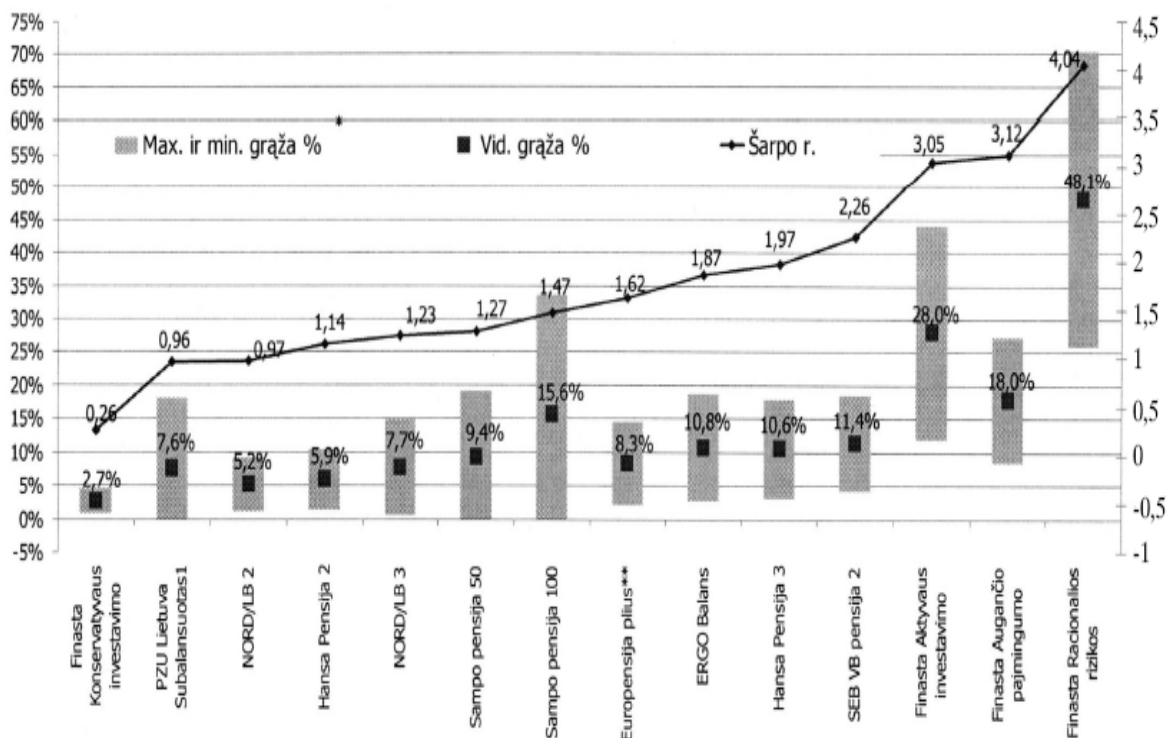
Rodiklis, įvertinantis investicijų gražą pagal prisiimtos rizikos dydį, vadinamas – Šarpo rodikliu. Tai reiškia jog jis parodo ar fondų didelę gražą lemia profesionalūs investavimo sprendimai ar tik prisiimta didelė rizika. Didesnis fondo Šarpo rodiklis – efektyvesnė investicija.

$$\text{Šarpo rodiklis apskaičiuojamas: } S = (R_f - R_b) / \sigma$$

Čia: R_f – pensijų fondo vidutinis metų apskaitos vieneto pokytis, R_b – Pensijų fondo gražos vidutinis metų standartinis nuokrypis, σ — nerizikingos investicijos gražos norma.

Šarpo rodiklis interpretuojamas itin paprastai – kuo jis didesnis, tuo geriau, kitaip tariant toks fondas yra geriau valdomas.

Šarpo rodiklis yra vienas iš įdomiausių, svarbiausių ir dažniausiai naudojamų rodiklių fondų rezultatams lyginti. Tai vienas iš nedaugelio rodiklių, leidžiančių objektyviai lyginti skirtingų fondų rezultatus. 1990 metais Viljamas Šarpas (William Sharpe), už jo įnašą kuriant finansinių aktyvų įkainojimo modelį, kurio dalis ir yra Šarpo rodiklis, apdovanotas Nobelio premija [17].

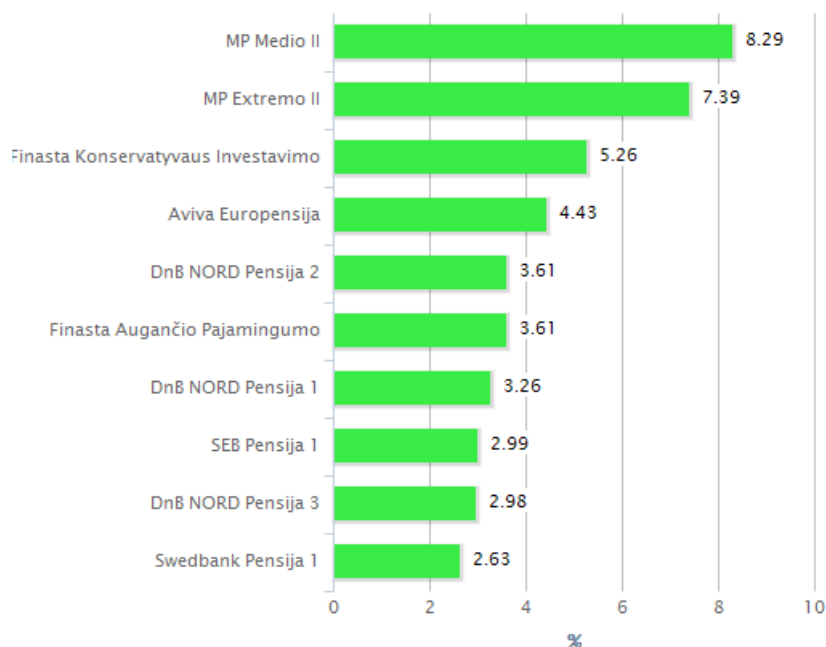
Pav. 8 PF gražos įvertinimas pagal prisiimamą riziką (2006m.)

Šaltinis: M.Jasienė „Investicijų gražos įvertinimo atsižvelgiant į rinką problema ir sprendimo būdai“

Aukščiau esančiame paveikslėlyje (Pav.8) matome efektyviausias Lietuvoje 2006 metais buvo Finastos racionalios rizikos fondas. Sampo pensija 100 pagal apskaitos metinį pokytį yra ketvirtas, tačiau bendram reitinge užima tik 8 vietą. Prisiimdamas didelę riziką jis nepasiūlo pensijų kaupimo dalyviui atitinkamos gražos.

Kitas populiarus pensijų fondų generuojamos grąžos matavimas – vidinės grąžos normos skaičiavimas (IRR – internal rate of return). Vidinė grąžos norma parodo, kiek kiekvienas iš SODROS pervedimų į pensijų fondus paauga per metus. IRR yra ne kas kita kaip grynoji uždirbta grąža, įvertinus fondų mokesčių atskaitymus bei investavimo profesionalumą bei mokesčių bei įmokų laiką. 2008 metų geriausi PF pagal IRR rodiklį (Pav.9):

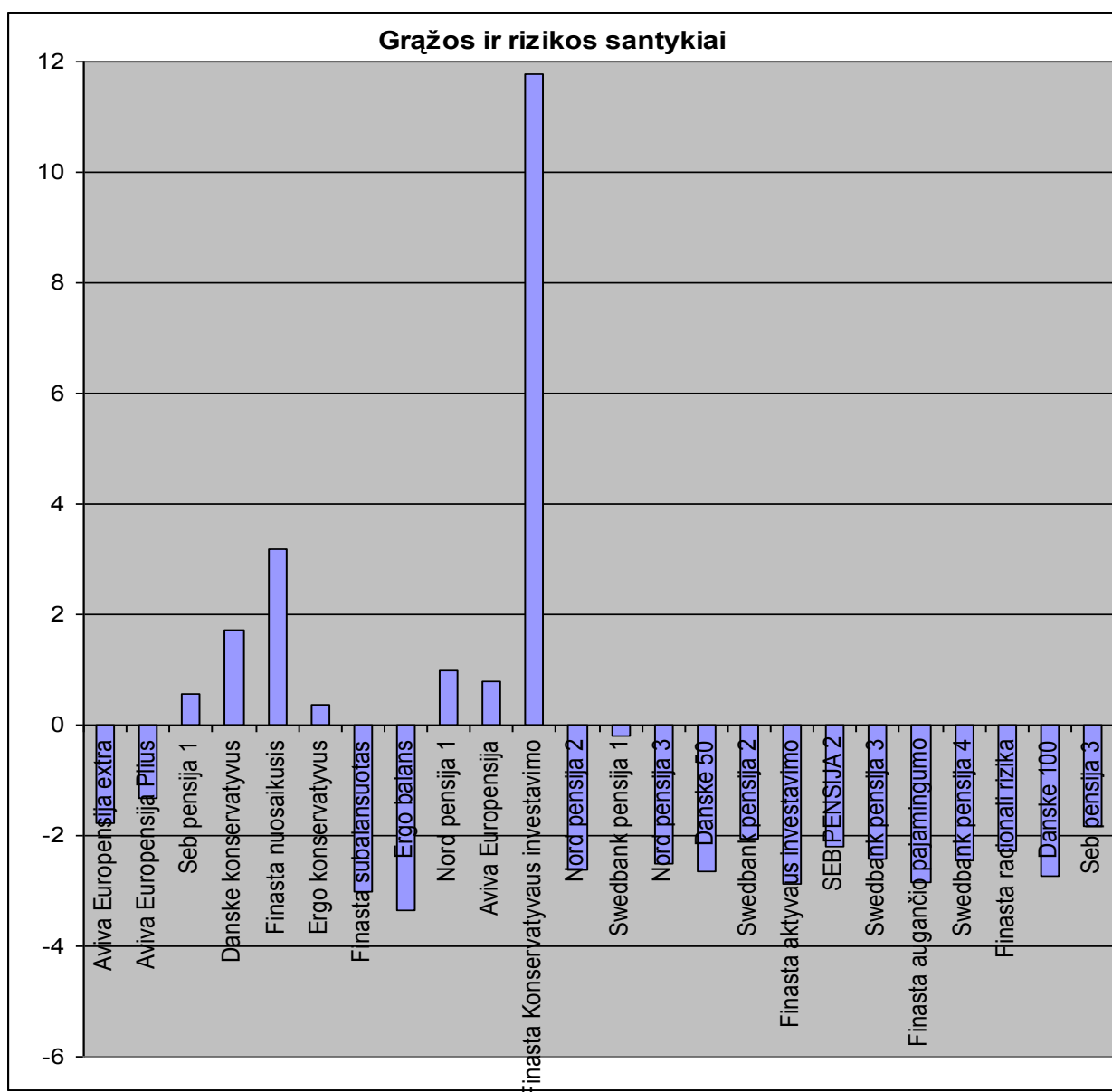
Pav. 9 PF dešimtukas pagal geriausią IRR (2008m.)
 Šaltinis: Pensijų fondų puslapis: <<http://www.2g.lt/pensijos/>>

Vis dėlto, pensijų fondų palyginimui IRR nebuvo pasirinkta, nes ji pasiteisina tik tada, kai visi lyginami pensijų fondai veikia pakankamai ilgai. Vertybinių popierių komisijos tinklapyje (www.vpk.lt) pateikti visų pensijų fondų suskaičiuoti IRR rodikliai. Akivaizdžiai išsiskiria „jauniausi“ pensijų fondai. Tai, kad ne visi fondai pradėjo veiklą tuo pačiu metu, itin iškreipia palyginimo rezultatus, tad šio lyginimo metodo pensijų fondų palyginimui buvo atsisakyta.

Šarpo rodiklio pagalba galima lyginti skirtingų investavimo strategijų fondus veikiančius skirtinguose regionuose ar verslo sektoriuose, bet problemų kyla tada kai analizuojamų fondų grąža yra mažesnė už nerizikingą pelningumą (σ – nerizikingos investicijos grąžos norma). Tam, jog tokios situacijos išvengti lyginant fondus galiam tiesiog palyginti grąžos ir rizikos santykį. Grynosios grąžos bei investicijų rizikos matas - vidutinio apskaitos vieneto standartinio nuokrypio reikšmės pateikiamos pensijų fondų periodinėse ataskaitose. Vertinant fondų rezultatus, vien grąža beveik nieko nepasako: vieno iš jų gali būti labai didelė grąža, bet kartu ir labai didelė rizika. Taip pat vien rizikos matas (standartinis nuokrypis) vėlgi neleidžia įvertinti fondo: gal jis daug rizikuoja, bet mažai uždirba arba atvirksčiai. Tačiau jei įvertiname ir grąžą, ir riziką, tai jų santykis iš karto tampa labai informatyvus. Šis metodas yra gan paprastas bei eliminuojantis kitų trūkumus. Jis ir bus naudojamas tolimesniam pensijų fondų lyginimui.

2.2 PF investicinė graža

2008 metai pensijų fondų istorijoje buvo išskirtiniai. Metų pradžioje ekonomika sėkmingai vystėsi, bet jau vasaros pradžioje pradėjo ryškėti ekonominiai nesklandumai. Kritus naftos kainai, o kartu ir akcijų, rinka destabilizavosi, įvyko ekonomikos nuosmukis. Tai ypač paveikė pensijų fondus ypač tuos kurie investicijas vykdė į akcijas. PVZ. Jei Finasta racionalios rizikos fondas 2007 metais uždirbo apie 5,4 % grynąją gražą, tai 2008 ji tapo daugiau nei minus 68%. Pensijų fondus gan patogu lyginti pagal grynosios gražos ir apskaitos vieneto metinio standartinį nuokrypio (rizikos) santykį (Pav.10):

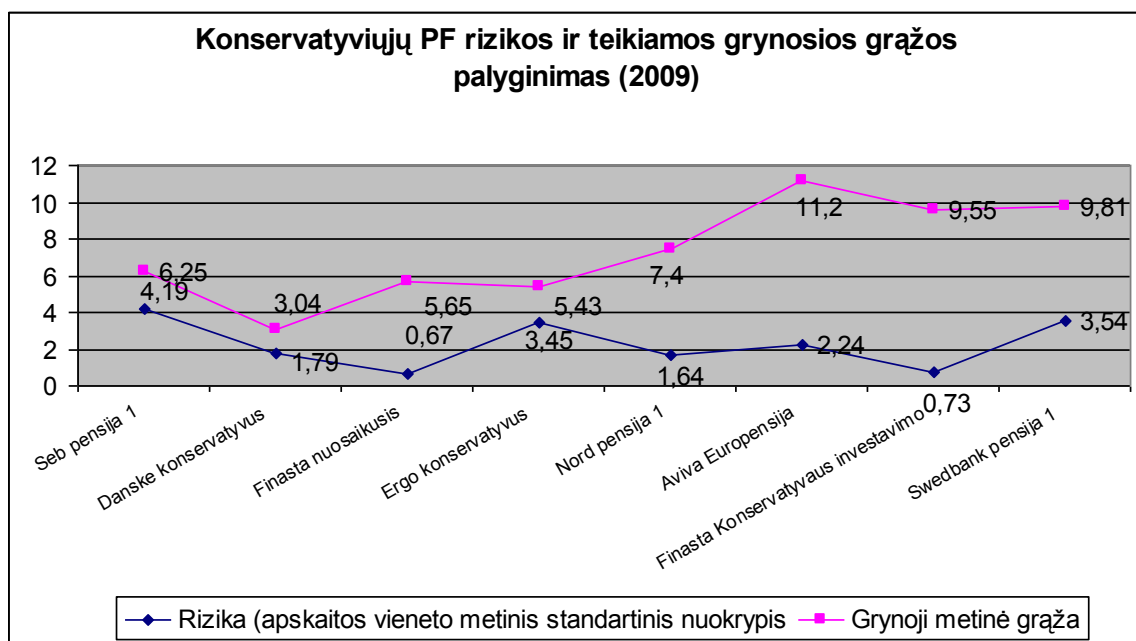
Pav. 10 Grynosios gražos ir rizikos santykių grafikas. (2008 m.)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Kuo didesnis santykis – tuo fondas efektyviau investuoja. Išsamus grynosios gražos ir prisiimamos rizikos grafikas pateiktas prieduose ([Priedas NR.1](#)).

Ekonomikai nusmukus PF kurie buvo prisiėmę didelę riziką (investavo į akcijas) patyrė staigų gražos kritimą. Esant tokiai situacijai investuotojams šios situacijos pradžioje buvo naudinga rinktis konservatyvius fondus. Be abejo, tai daryti reikėjo laiku ir tik gerai įvertinus esamą situaciją. Kaip parodė to laikotarpio rezultatai pensijų fondų dalyviai tai padarė per vėlai. T.y, perėjo į konservatyvesnį PF prieš pat būsimą kilimą to fondo iš kurio išėjo.

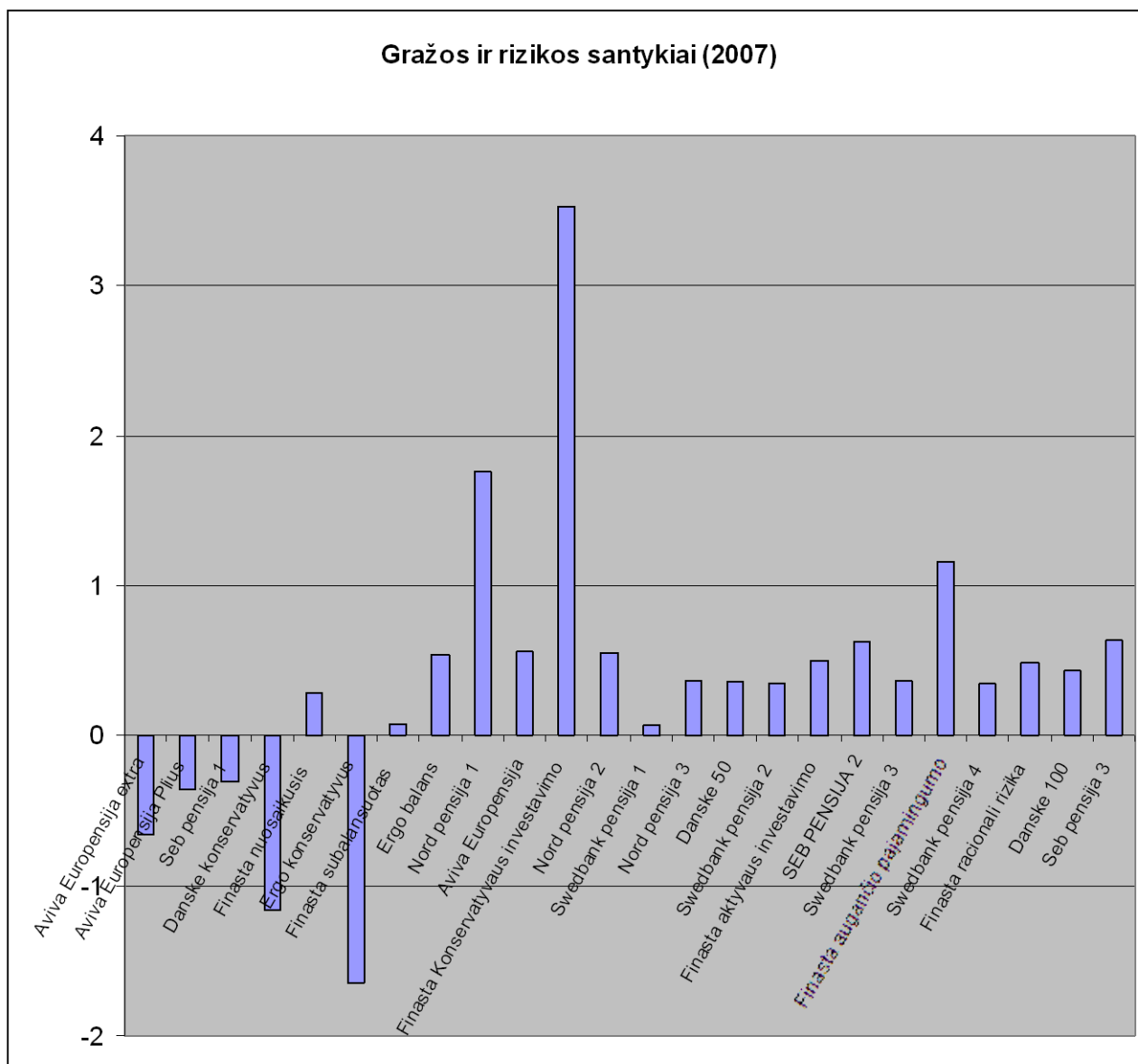
Buvo atliktas ir vyriausybinių obligacijų (konservatyviųjų) fondų palyginimas (Pav. 11):

Pav. 11 Konservatyviųjų pensijų fondų palyginimas pagal gražą ir riziką
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Lyginat konservatyvius fondus puikiai matyti jų investicinė graža pagal prisiimamą riziką. Pavyzdžiui, nors Finasta Nuosaikusis ir Ergo konservatyvus grynoji metinė graža yra labai panaši, Finasta investuoja efektyviau, nes uždirba tą patį prisiimdama mažesnę riziką.

Pateiktas ir 2007 metų gražos bei rizikos santykių grafikas (Pav.12). Ekonomikos kilimo metu šie rodikliai buvo priešingi. Daugiausia uždirbo akcijų dalies, mažiausiai – konservatyvieji fondai.

Pav. 12 Grynosios gražos bei rizikos santykiai. (2007 m.)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Lyginant 2007 ir 2008 metų duomenis ([Priedas Nr.2](#)) galima įsitikinti kaip svarbu laiku keisti pensijų fondą. Ekonomikos kilimo metais (kiek įmanoma anksčiau) rinktis – rizikingą ([Priedas Nr.3](#)), blogais – nerizikingą PF. Pensijų fondų bendrovės neskatina keisti fondų, tad dalyviai turėtų patys sekti ekonominius pokyčius norėdami nepatirti didelių nuostolių.

Kita vertus, analizuojant fondų metines ataskaitas matyti jog bendrovės kiek galima maksimaliai (pagal fondo taisykles) koreguoja investavimą. Pvz. 2008 pabaigoje – 2009 metų pradžioje fondai kiek įmanoma mažino investavimą į akcijas ir didino vyriausybinių popierių investicijų dalį.

Vis dėlto, ekonominis nuosmukis, kuris kartais vadinamas antrąja Didžiąja depresija turi ne vien minusų. Susidariusia situacija kai daugelis investuotojų buvo nusiteikę pernelyg pesimistiškai buvo pasinaudota. Buvo perkamos smarkiai atpigę finansinės priemonės kurios, kaip tikima, ilgu laikotarpiu (kai ekonomika atsigaus) gali uždirbti didelę investicinę grąžą.

Pensijų dalyviai gali „pasiguosti“ ir tuo, jog nuosmukio laikotarpiu jie už į jų į pensijos fonde esančias sąskaitas Sodros pervestas lėšas įsigyja daugiau apskaitos vienetų, kurių vertė yra nukritusi.

Už pervestas lėšas pensijų dalyviui apskaitos vienetų skaičius nustatomas:

$$AVS=(PPL-A)/AVV,$$

Kur AVS – apskaitos vienetų skaičius,

PPL – į pensijų dalyvio sąskaitą Sodros pervestos lėšos,

A – pensijų fondų atskaitymai,

AVV – apskaitos vienetų vertė.

Kai ekonomika pakils jie turėdami daugiau apskaitos vienetų turės ir daugiau lėšų sąskaitoje.

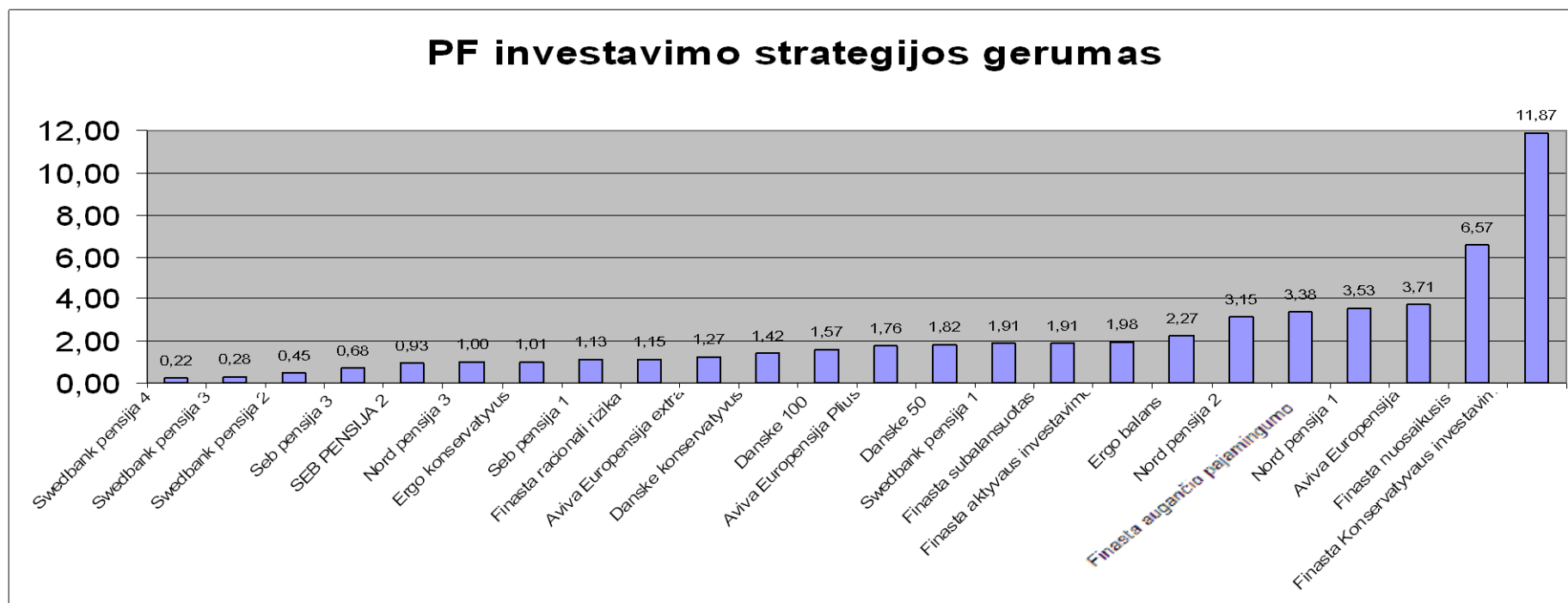
Kaip jau minėta, renkantis PF svarbu įvertinti šiuos dalykus.

- Pensijų fondų bendrovės-valdytojos patikimumą
- Numatomus investavimo būdus ir strategijas.
- Turto, įmokų, administravimo, fondo keitimo mokesčių dydį.
- Buvusius fondo rezultatus (jei įmanoma)

Daugiau ar mažiau patikimumą, investavimo strategijas bei mokesčių dydį atspindi gražos ir rizikos santykis. Tam, jog būtų galima į vertinimą įtraukti ir fondų istoriją formuojamas naujas, išvestinis rodiklis. Jis bus apskaičiuojamas taip:

PF rodiklis(nusakantis fondo investavimo gerumą) = prieš du metus buvęs PF gražos ir rizikos santykis*0,1 + prieš metus buvęs PF gražos ir rizikos santykis*0,2 + paskutinių metų PF gražos ir rizikos santykis*0,7

Naudojant šį rodiklį gauti apskaičiavimai (Pav.13):

Pav. 13 PF investavimo strategijos gerumo rodikliai.

Šaltinis: sukurta autoriaus

Pastaba: į analizę nebuvo įtraukti MP Pension Funds valdomi fondai dėl to, jog jie dar neturi investavimo istorijos ir iškreiptų informaciją. Parex Invest PF nebuvo analizuojami dėl to jog informacija apie juos viešai nepateikiama.

3 PENSIJŲ FONDŲ PARINKIMO SISTEMA

Pensijų fondai, pasirinkimas juose dalyvauti turi savų niuansų. Lietuvoje yra 29, pensijų fondai, tad besidraudantiejiems svarbus pasirinkti optimaliausią fondo variantą, geriausią fondą administruojančią įmonę, kad sumokėtų įmokos generuotų kuo didesnę būsimą grąžą, kuo mažesnėmis sąnaudomis. Tam, kad tai atlikti, asmuo turi palyginti pensijų fondus, apžvelgti skirtumus ir pasirinkti tinkamiausią. Nenuostabu, jog tai padaryti dažnam nėra lengva, trūksta ekonominių žinių ar pan. Pensijų fondų parinkimo ekspertinė sistema ši procesą palengvintų. Asmenims besinaudojantiems ja tereikėtų atsakyti į kelis gan paprastus klausimus ir sistema pati sugeneruotų pasiūlymą vartotojui.

3.1 Tiriamo proceso analizė

Pensijų fondų ekspertinės sistemos pagrindinis tikslas yra:

Greitai ir patikimai įvertinti koks pensijų fondas yra tinkamiausias konkrečiam asmeniui atsižvelgiant į jo polinkį rizikuoti įvertinant ir tokius kriterijus kaip amžius, sveikata, lytis.

Be abejo, yra dalis žmonių kurie išmano ekonomiką, aktyviai domisi esama situacija ir geba patys įvertinti kokį pensijų fondą jiems pasirinkti. Būtent dėl to, siekiant išsiaiškinti sistemos reikalingumą, buvo sukurta anketa, kuri padėjo įvertinti asmenų besirenkančių ar jau pasirinkusių pensijų fondus žinias, domėjimąsi PF rezultatais. Atsakiusiųjų skaičius siekė 50. Anketos duomenys (klausimai, atsakymai, atitinkamą atsakymą pasirinkusiųjų asmenų kiekis procentais ir vienetais):

1. Jūsų išsilavinimas?

1. Vidurinis

6% (2)

2. Aukštesnysis

10% (5)

3. Nebaigtas Aukštasis

19% (11)

4. Aukštasis

66% (31)

5. Kita

0% (0)

2. Jūsų amžius?

1. 18-30

66% (33)

2. 30-45

16% (8)

3. 45 ir daugiau

12% (6)

3. Koku būdu tapote II pensijų pakopos dalyviu?

1. Fondą pasiūlė banke/draudimo bendrovėje

43% (19)

2. Vadybininkas pats mane susirado (darbe, namuose, mokymo įstaigoj ar kitur)

42% (18)

3. Domejauši tuo spaudoj/internete ir pats pasirinkau.

6% (3)

4. Pasiūlė draugai, artimieji.

9% (5)

4. Koks Jūsų pensijų fondas?

1. Konservatyvus (nerizikingas)

16% (7)

2. Vidutinės akcijų dalies (vidutinės rizikos)

29% (13)

3. Akcijų dalies (aukščiausios rizikos)

18% (8)

4. Nežinau/nepamenu

37% (17)

5. Ar žinote kaip reikėtų elgtis su pensijų fondu ekonominio nuosmukio pradžioje?

1. Taip, reikėtų pasikeisti į fondą investuojantį kuo daugiau į akcijas.

14% (6)

2. Taip, reikėtų rinktis konservatyvųjį pensijų fondą.

27% (12)

3. Nežinau

59% (27)

6. Kaip manote, kokia apytiksliai yra Jūsų pensijų fondo grynoji grąža (prieaugis ar nuosmukis atskaičius visus mokesčius susijusius su įmokomis ir jų valdymu), kitaip tariant, kiek realiai uždirba/praranda Jūsų fondas (%)?

Šį atsakymą turėjo įvesti pats respondentas. Dauguma jų nežinojo kokia yra jų pensijų fondų grąža arba žinojo, bet tai nebuvo teisinga. Tik apie 15 % apklaustų asmenų daugumą šį klausimą atsakė teisingai.

7. Jūsų pensijų fondo bendrovė:

Swedbank, SEB, Aviva šios bendrovės buvo populiariausios tarp atsakymų. Tai pat minėtos MP, Ergo, DNB Nord Bankas, Finasta

Peržiūrėjus rezultatus nesunku pastebėti, jog žmonės neskiria daug dėmesio fondo pasirinkimui. Nors dauguma apklaustųjų yra išsilavinę žmonės, net ir ekonominio nuosmukio metu yra pasirinkę rizikingiausias pensijų fondus (o jų apskaitos vieneto vertė tokiu metu krenta smarkiausiai). Ypač nustebino tai, jog absoliuti dauguma asmenų nežino arba mano, jog jų pasirinktasis PF uždirba grynąją grąžą (apklausos rezultatų dalis 2009 metais).

Apibendrinus rezultatus, nuspręsta, jog ekspertinė pensijų fondų parinkimo sistema būtina. Ji padės pasirinkti tinkamą pensijų fondą net ir esant ekonominiam nuosmukiui. Jei visi fondai ne uždirbs, o praras dalį lėšų, sistemos naudotojui bus pasiūlytas tas, kuris praras mažiausiai.

3.2 Esminių kintamųjų nustatymas

Tam, kad konkrečiam asmeniui sistema galėtų pasiūlyti pensijų fondą reikia duomenų apie jį. Norint sužinoti reikiamą informaciją apie sistemos naudotoją, kuriamoje ekspertinėje sistemoje numatyti šie esminiai kintamieji:

1. LYTIS – Moteris/Vyras – static.
2. AMŽIUS – 18-35/35-45/45 ir daugiau – static.
3. ŠEIMYNINĖ PADĖTIS - Šeimoje neesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi/ Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas - static
4. GAUNAMOS PAJAMOS – iki 1000/1000-2000/2000 ir daugiau. – static.
5. AR ESATE LINKĘS RIZIKUOTI– Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbūt kažkada/ Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano/ Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau.. – static.
6. SVEIKATOS BŪKLĖ – Gera (Sveikata tikrai nesiskundziu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki)/Bloga (Turiu paveldetu problemu su sveikata/nuolat vartuju vaistus/dirbu sveikatai pavojinga darba). – static.

Skirtingi kintamieji turi turėti ir skirtingus koeficientus. Respondentų amžius, be abejo, turi turėti didžiausią įtaką. Ekspertinės sistemos prototipe kintamųjų koeficientai yra tokie:

- ❖ Lytis – 0 (pagal lytį programos prototipe galutiniai atsakymai nesiskiria)
- ❖ Metai – 0 (jeigu virš 45), 2 (jei nuo 35 iki 45), 4 (nuo 18 iki 35)
- ❖ Vaikai (nepriklausomi) – 1 (jei turi), 0 (jei neturi)
- ❖ Pajamos – 0 (jei virš 2000), 1 (1000-2000), 2 (virš 2000)
- ❖ Rizika – 0 (jei nemėgsta rizikuoti), 1 (nei mėgsta nei nemėgsta), 2 (linkęs rizikuoti)
- ❖ Sveikata – 1 (gera), 0 (bloga)

Atsakant į klausimus koeficientai sumuojasi. Surinkus atitinkamai balų siūlomi tam tikro rizikingumo PF:

- Konservatyvūs fondai – surinkus nuo 0 iki 2,
- Mažos akcijų dalies – surinkus nuo 3 iki 4,
- Vidutinės akcijų dalies – surinkus nuo 5 iki 6,
- Akcijų fondų – surinkus nuo 7 iki 8.

Pavyzdys: Dirbančių vaikų turinčiai bei sveikata nesiskundžiančiai 40 metų moteriai, gaunančiai virš 2000 Lt. pajamų bei turinčiai polinkį rizikuoti bus pasiūlyta rinkti akcinius fondus. Jei moteris būtų vyresnė (virš 45m.), jai būtų siūlomi vidutinės akcijų dalies PF.

Kuriant ekspertinę sistemą reikia apsibrėžti būsimus klausimus ir galimus atsakymus – pasiūlymus vartotojui. Esminiai kintamieji (klausimai) jau buvo aprašyti anksčiau. Galimi atsakymai bus ne kas kita, kaip pasiūlytas konkretus pensijų fondas (arba keli).

Parenkant fondą sistema įvertins keletą pagrindinių veiksnių:

- Pensijų fondų bendrovės-valdytojos patikimumą
- Turto, įmokų, administravimo, fondo keitimo mokesčių dydį.
- Buvusius fondo rezultatus (jeigu įmanoma)
- Fondo prisiimančios rizikos ir teikiamos grąžos santykį.

Visi šie rodikliai, aspektai buvo apžvelgti aprašant pensijų fondus bei atliekant jų investicinės grąžos analizę. Palyginus fondus (jie bus naudojami ekspertinėje sistemoje) liko tik šie:

Konservatyvūs:

1. Finasta Konservatyvaus investavimo
2. Finasta Nuosaikūsis

3. Aviva Europensija

Mažos akcijų dalies PF:

1. Finasta Augančio pajamingumo
2. Nord pensija 2
3. Aviva Europensija Plus

Vidutinės akcijų dalies PF:

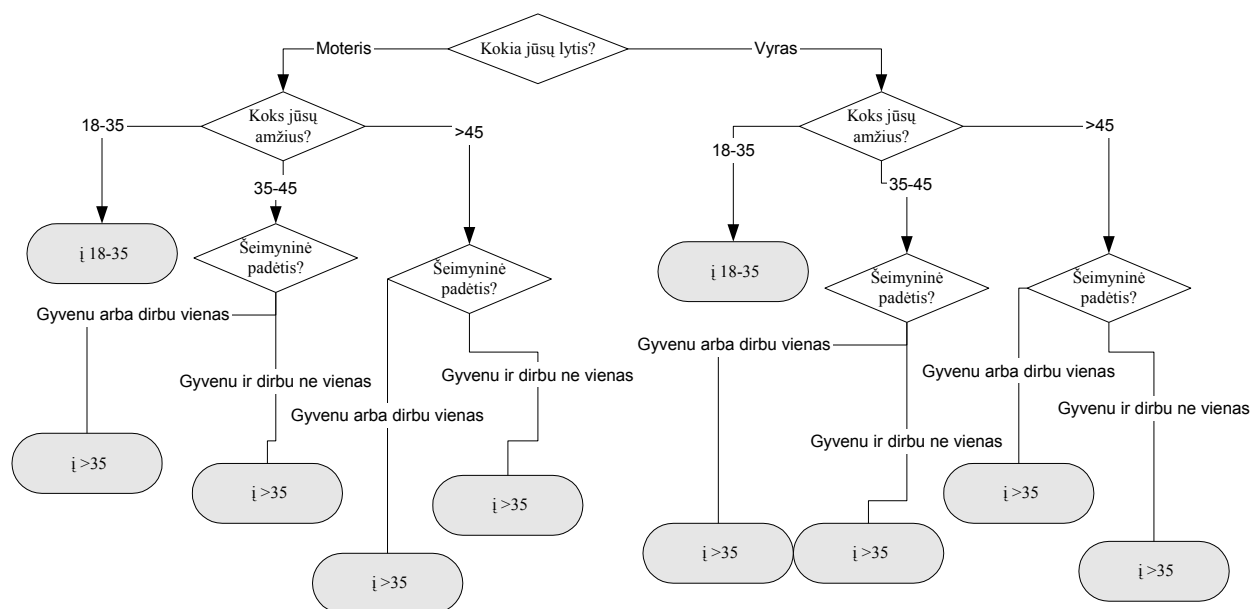
1. Ergo Balans
2. Finasta Aktyvaus investavimo
3. Finasta Subalansuotas

Akcijų dalies PF:

1. Danske 100
2. Finasta Racionalios rizikos

Sistemos taisyklių medis (Pav. 14-16) atvaizduoja kokius klausimus užduos būsima sistema jos vartotojui.

Sistemos taisyklių medžio hierarchija (Pav. 14):

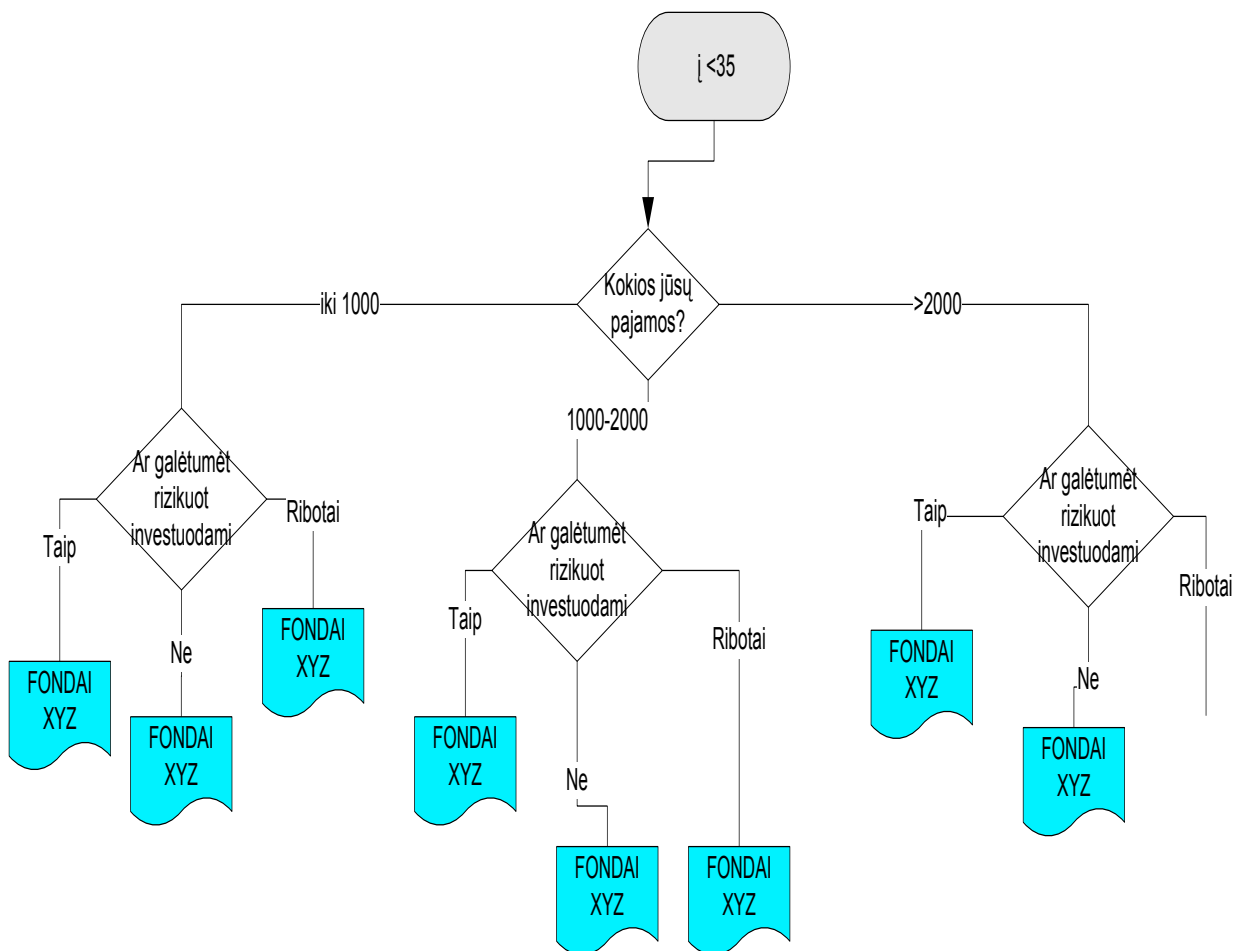

Pav. 14 Taisyklių hierarchijos medis

Šaltinis: sukurta autoriaus

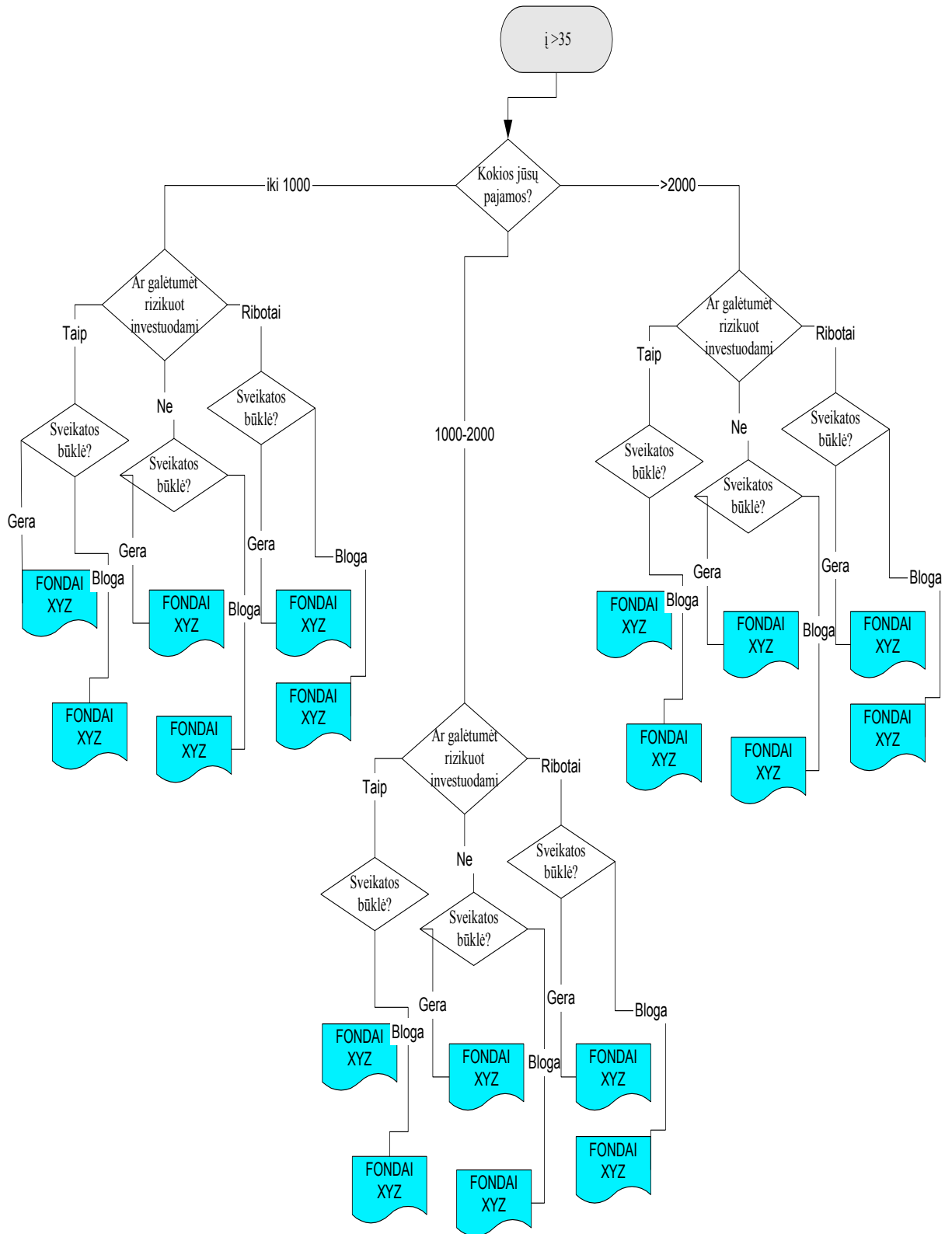
Pats taisyklių medis yra paprastas. Visi klausimai yra užduodami paeiliui.

Jauniausiems naudotojams (18-35 metų grupės) neužduodamas klausimas apie sveikatą bei vaikus darant prielaidą, jog dauguma iš jų yra sveiki, ir sunku įvertinti jų būsimą sveikatos būklę sulaukus pensinio amžiaus.

Pav. 15 Taisyklių hierarchijos medis
Šaltinis: sukurta autoriaus

Išvengiant komplikuo to atvaizdavimo (kadangi vartotojui bus pateikiami keli variantai pasirinkimui), galutiniai atsakymai schemeje (Pav. 16) nėra apibrėžti.

Pav. 16 Taisyklių medžio hierarchija
Šaltinis: sukurta autoriaus

3.3 Programinė įranga

Pensijų fondų parinkimo sistemos prototipui sukurti buvo pasirinkta Exsys CORVID Knowledge Automation Expert System Software“ programine įranga. Taip pat buvo svarstytas ir programinės įrangos „Clips“ pasirinkimas. Ji buvo atmesta, nes darbo autorius norėjo įgyti naujos patirties (su Clips jau mokėjo dirbti), be to, Clips darbo aplinka buvo tikrai skurdesnė negu Exsys Corvid.

Exsys Corvid žinių automatizavimo programinė įranga yra žinoma visame pasaulyje. Naudojantis šiuo įrankiu net ir ne itin patyrę kompiuterių naudotojai gali greitai perprasti darbą su sistema ir sukurti produktus palengvinančius darbą. Panaudojus ekspertų žinias bei sukūrus sistemą galima nesunkiai ją patalpinti internete kur ji tampa prieinama daugeliui žmonių.

Tai kad Exsys Corvid yra sėkmingas ekspertinių sistemų įrankis įrodo jog šis produktas, ši kompanija savo veiklą vykdo jau daugiau nei 25 metai. Sistema nuolat gerinama, tobulinama ir sėkmingai sprendžia įvairias problemas įvairiose srityse, pradedant nuo paprasčiausių mėgėjiškų sistemų baigiant tokiomis kurias naudoja vyriausybės ar karinės organizacijos.

Exsys CORVID naudojimas bei mokymasis dirbti su šiuo įrankiu yra pakankamai lengvas, nors tai ir labai galingas programinis įrankis, gebantis susitvarkyti su plačiu problemų diapazonu. Patogu yra tai, kad Exsys CORVID paremtas logikos „IF.... THEN...“ taikymu. Ši logika yra visiems puikiai suprantama ir aiški. Naudotojui tereikia tinkamai apsibrėžti sritį, sugalvoti reikiamus klausimus ir pasitarus su ekspertu (ar kitu būdu įgijus ekspertinių žinių) generuoti atsakymus.

3.4. Ekspertinės sistemos realizavimas

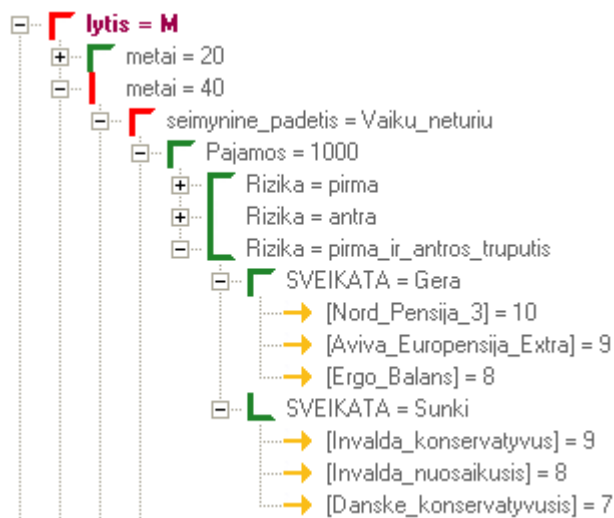
Pensijų fondų parinkimo ekspertinei sistemai sukurti buvo naudojama „Exsys CORVID Knowledge Automation Expert System Software“ programinė įranga. Ekspertinės sistemos išvadų darymo mechanizmas paremtas Forward chaining (tiesioginio išvedimo) principu. Sistema sudaryta iš 162 taisyklių, kurios paremtos IF/THEN pagrindu. Sistemai kurti buvo panaudoti 2 tipų kintamieji(pav.17):

- 6 statiniai (static);
- 11 tikrinių (confidence).

```
Aviva_Europensija_Extra
Aviva_Europensija_Plus
Danske_100
Danske_konservatyvusis
Ergo_Balans
Invalda_konservatyvus
Invalda_nuosaikusis
lytis
metai
Nord_pensija_2
Nord_Pensija_3
Pajamos
Rizika
Seb_pensija_3
seimynine_padetis
SVEIKATA
Swedbank_pensija_2
```

Pav. 17 Kintamieji

ES (ekspertinė sistema) susideda iš vieno loginio bloko (paveikslas 18), kuriame aprašytos visos taisyklės. Taip pat sukurtas vienas komandinis blokas, kuriame nurodytas pagrindinis loginis blokas, rezultatai bei sistemos veikimo kodas. Dalis taisyklių (kur nurodoma lytis – Moteris) pateikta prieduose ([Priedas Nr.4](#))

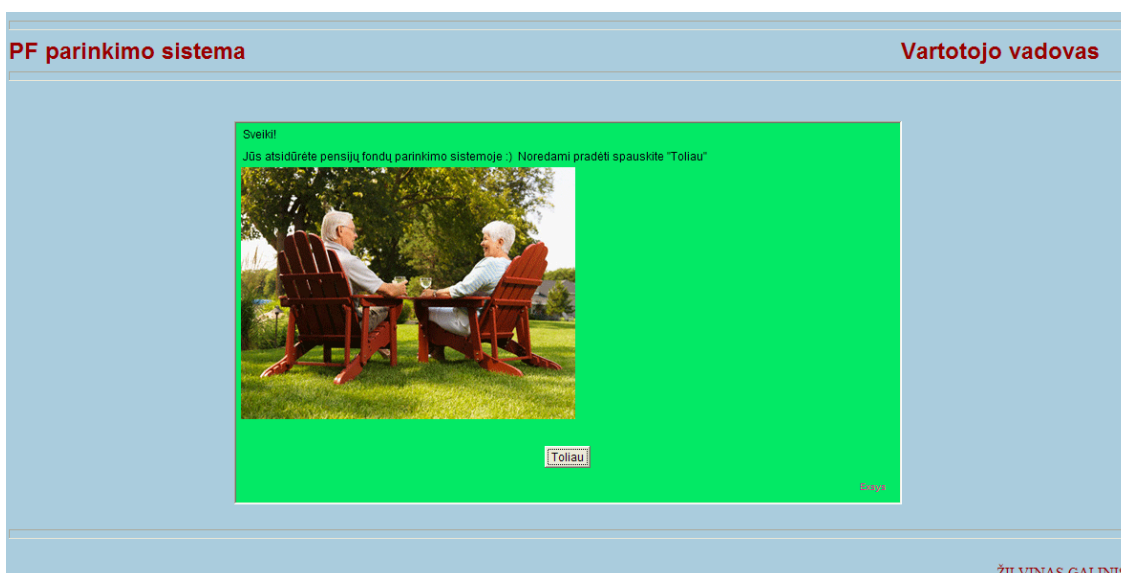

Pav. 18 Loginio bloko fragmentas

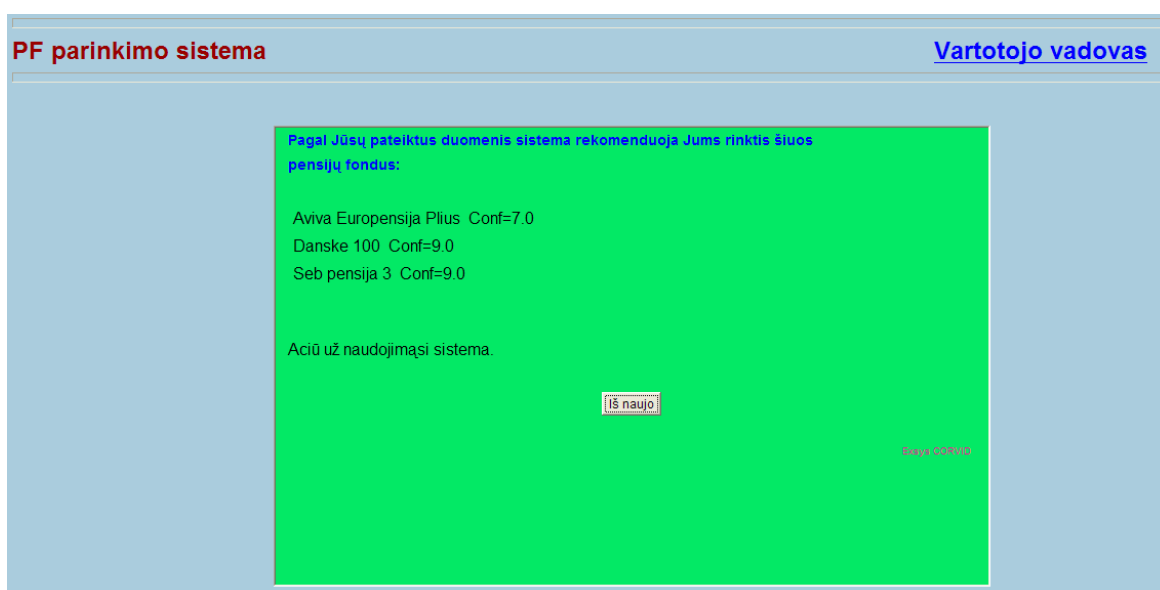

Programa buvo sukurta naudojant autoriaus žinias. Žinios buvo įgytos nagrinėjant įvairias pensijų fondų ataskaitas, mokslinius straipsnius, specializuotas internetines svetaines. Programa kiekvienam jos naudotojui atsakiusiam į klausimus pasiūlo pasirinkti kelis pensijų fondus (dažniausiai 3). Confidence (tikriniamis) kintamiesiems suteikiami koeficientai. Koeficientas - rodiklis su koku atsakymo patikimumu yra siūlomas konkretus fondas. Koeficientų ribos nuo 1 iki 3. Reikšmė 3 reiškia, kad ekspertinė sistema siūlydama rinktis konkretų fondą nei kiek neabejoja siūlymu. Jeigu visos bendrovės pateiktinėtų fondų rodiklius vienodais formatais ir viešai, būtų galima pasinaudoti programų – agentų pagalba ir duomenis importuoti. Deja, kol kas to nėra, tad duomenis programos prototipui tenka rinkti iš fondų teikiamų periodinių ataskaitų pačiam ekspertinės sistemos administratoriui.

Paveikslėliuose galite pamatyti startinį (Pav.19) bei rezultatų (Pav.20) programos langus

Pav. 19 Startinis programos langas

Pav. 20 Sistemos rezultatų langas

3.5. Ekspertinės sistemos diegimas internete

Ekspertinė sistema, kuri padeda išsirinkti tinkamiausią pensijų fondą skirta naudoti plačiam ratui žmonių. Ji buvo patalpinta internete, kad asmenys suinteresuoti teisingu PF pasirinkimu ją bet kada galėtų rasti ir naudotis.

Kad interneto svetainė taptų prieinama lankytojams ją reikėjo patalpinti WWW serveryje. Puslapiai.lt suteikė galimybę tai padaryti patikimam ir greitam serveryje bei už mažą kainą. Specialiai šiam darbui buvo sukurtas tinklapis www.pensijos.puslapiai.lt (arba www.pensijos.projektas.lt) kuriame ir patalpinta minėta sistema. Atsidarius puslapį (Pav.21) kairėje pusėje nesunku pastebėti mygtuką „Ekspertinė sistema“, kuri paspaudus atsidarys ji.

Pav. 21 Pensijų fondų ekspertinės sistemos tinklapis

3.6. Sistemos vartotojo vadovas

Kam skirta pensijų fondų parinkimo ekspertinė sistema?

Pensijų fondų parinkimo sistema skirta asmenims, kurie nori greitai ir paprastai sužinoti koks pensijų fondas jiems yra tinkamiausias atsižvelgiant į jų amžių, lytį, sveikatą, šeimyninę padėtį, pajamas bei polinkį rizikuoti.

Ekspertinė sistema vartotojui atsakiusiam į užduodamus klausimus pasiūlys kelis pensijų fondus su skirtingais patikimumo koeficientais. Vartotojui reikėtų rinktis tą fondą kurio koeficientas yra aukščiausias.

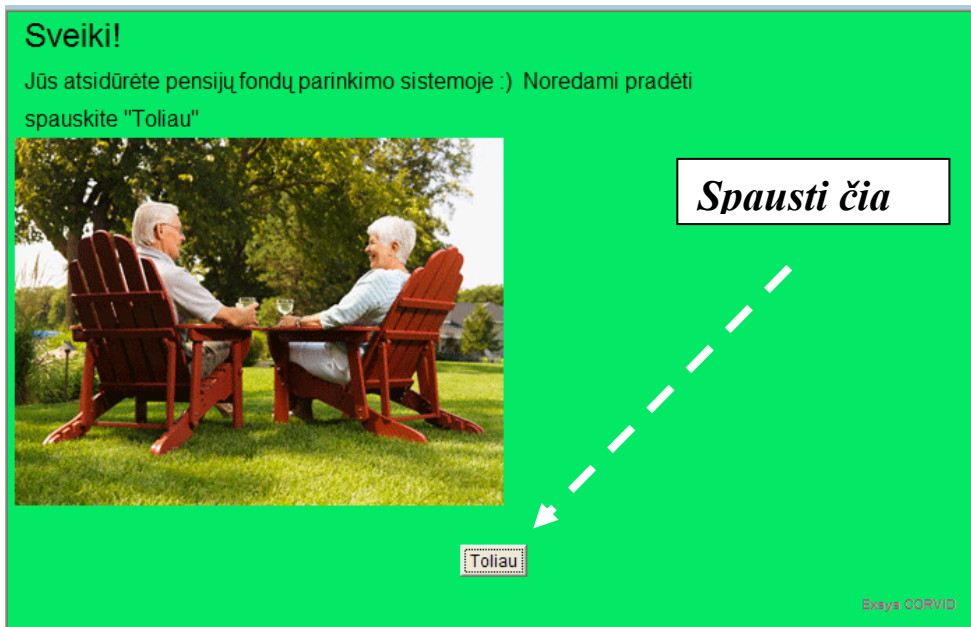
Kaip naudotis ekspertine sistema?

Naudotis ekspertine sistema yra labai paprasta. Tinklalapyje www.pensijos.puslapiai.lt (arba www.pensijos.projektas.lt) paspaudus mygtuką (Pav.22) :

Pav. 22 Mygtukas

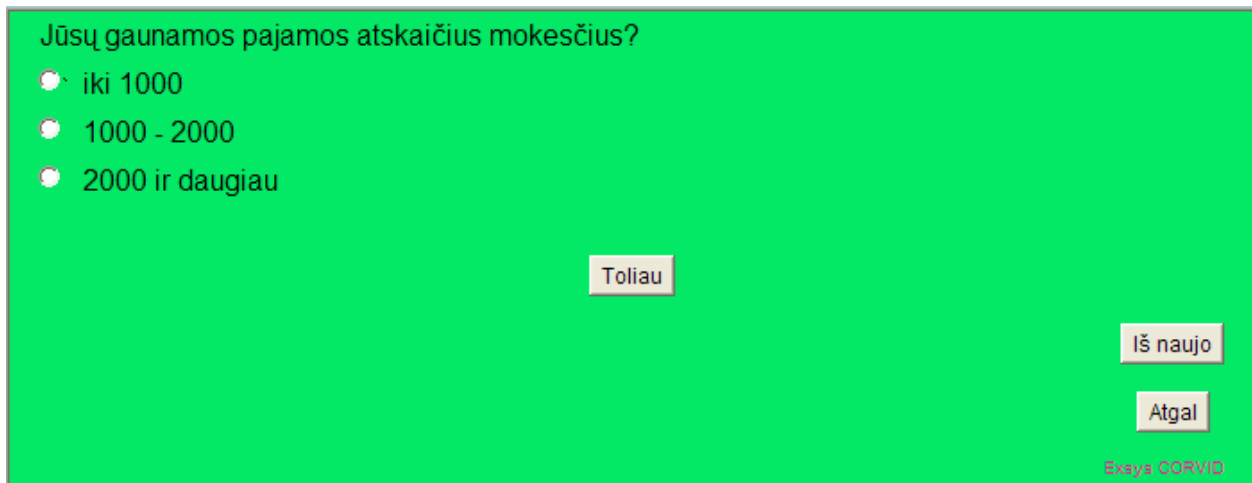
Pasileis pensijų fondų parinkimo sistema (Pav.23):

Pav. 23 Pensijų fondų parinkimo sistema.

Kaip ir parodyta paveikslėlyje tolimesniam darbui tereiks paspausti mygtuką „Toliau“

Tada sistema pradės pateikinti klausimus. Pavyzdžiui (Pav.24)

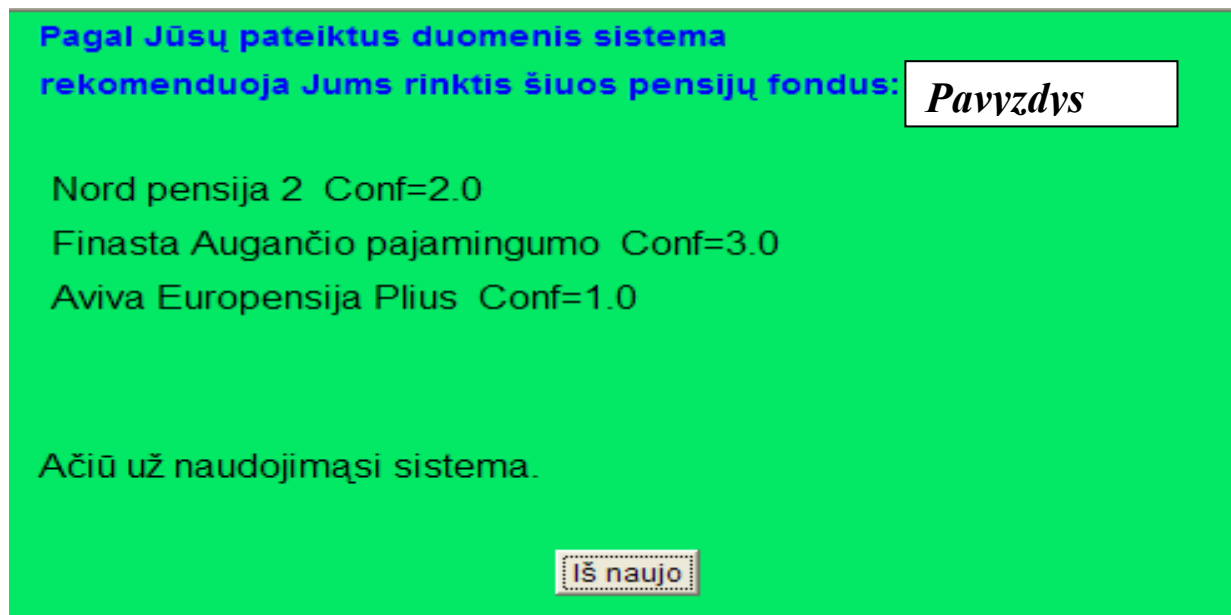

Pav. 24 Klausimo langas

BŪTINA pasirinkti atsakymą. To nepadarius sistema neleis pereiti prie kito klausimo.

Norint grįžti ir pasižiūrėti ar teisingai atsakėte galima spausti mygtuką **Atgal**. Norint pradėti atsakinėti iš pradžių - **Iš naujo**.

Atsakius į visus klausimus sistema pasiūlys tinkamus pensijų fondus vartotojui (Pav.25):

Pav. 25 Sistemos rezultatų langas

Galutiniame programos lange naudotojui pasiūlomi rinktis 2 arba 3 fondai. Prie PF esantis koeficientas “Conf” nurodo fondo koeficientą. Kuo jis didesnis tuo fondo grąžos ir rizikos santykis didesnis. Atsakius visus klausimus atgal grįžti nebegalima, nebent pradėti atsakinėti iš naujo.

IŠVADOS

1. Apžvelgus Lietuvos pensijų fondus nustatyta jog fondus tikslinga vertinti pagal pensijų fondų bendrovės patikimumą, numatomus investavimo būdus ir strategijas, turto, įmokų, administravimo bei fondo keitimo mokesčių dydį bei buvusių fondo rezultatus.
2. Dėl nepakankamo tikslumo atsisakyta fondus reitinguoti pagal Šarpo, IRR ar kitus rodiklius. Šiam tikslui panaudotas kelių metų grynosios gražos bei apskaitos vieneto standartinio nuokrypio santykis
3. Siekiant pagrįsti ar atmesti ekspertinės sistemos reikalingumo poreikį sukurta apklausa. Apklausos metu gauti duomenys parodė, jog tokios sistemos kūrimas yra tikslingas.
4. Išnagrinėjus PAYGO sistemos trūkumus ir perspektyvas, pagrįstas II pensijų pakopos reikalingumas ir svarba

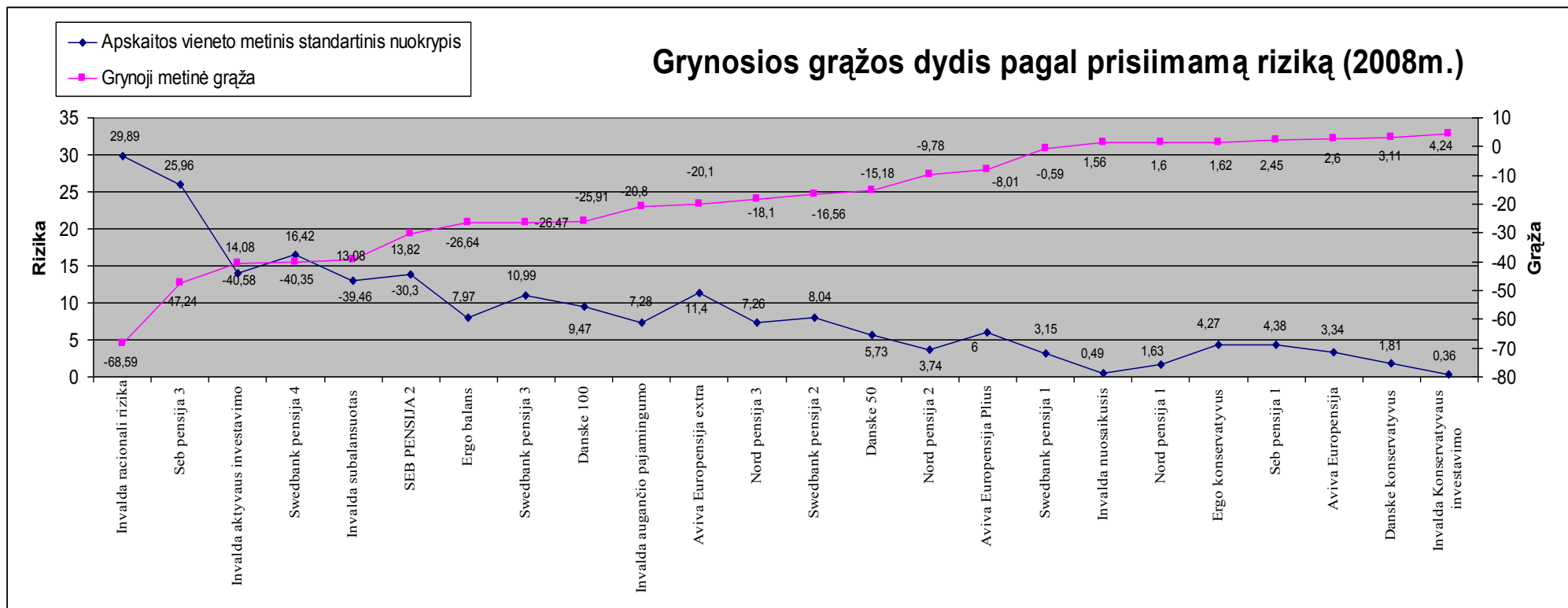
LITERATŪRA

1. Algirdas Bartkus. LIETUVOS IR LATVIJOS ANTROS PAKOPOS KAUPIAMŪJŲ PENSIJŲ FONDŲ VEIKLOS YPATUMŲ ĮVERTINIMAS. ISSN 1392 – 1258, EKONOMIKA, 7-23 psl, [2007]
2. Povilas Gylys. PENSIJŲ SISTEMA LIETUVOJE: DILEMOS IR KONTROVERSIJOS ISSN 1648-2603. 2002 VIEŠOJI POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS. 2002, p. 78-84psl, [2002]
3. Rimantas Pilibaitis PENSIJŲ FONDAI- KAIMYNUŲ PATIRTIS. Verslo žinios Nr.208, 2003 10 27
4. Swedbank banko tinklalapis [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 16] Prieiga per Internetą: <www.swedbank.lt>
5. SEB banko tinklalapis [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 16] Prieiga per Internetą: <www.seb.lt>
6. DNB NORD banko tinklalapis [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 16] Prieiga per Internetą: <www.dnb nord.lt>
7. Parex banko tinklalapis [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 16] Prieiga per Internetą: <www.parex.lt>
8. Danske banko tinklalapis [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 16] Prieiga per Internetą: <www.danske.lt>
9. Draudimo kompanijos Ergo tinklapis [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 16] Prieiga per Internetą: <www.ergo.lt>
10. Draudimo kompanijos Aviva tinklapis [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 16] Prieiga per Internetą: <www.aviva.lt>
11. Draudimo kompanijos MP pension funds Baltic tinklapis [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 16] Prieiga per Internetą: <www.mpfunds.lt>
12. Finasta banko tinklapis [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 16] Prieiga per Internetą: <www.finasta.lt>
13. Lietuvos statistikos departamentas [interaktyvus][žiūrėta 2009 06. 10] Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank>>
14. Prof. R.Simučio paskaitų medžiaga. Žinių bazės ir ekspertinės sistemos, 2009.
15. ExSys CORVID paketo demonstracinis apmokymas.
16. ExSys CORVID paketo vartotojo vadovas.
17. Naujienų portalas DELFI [interaktyvus] [žiūrėta 2010 05 24] Prieiga per internet1: <<http://www.delfi.lt/news/economy/stock/article.php?id=15172800>>

PRIEDAI

Priedas Nr.1

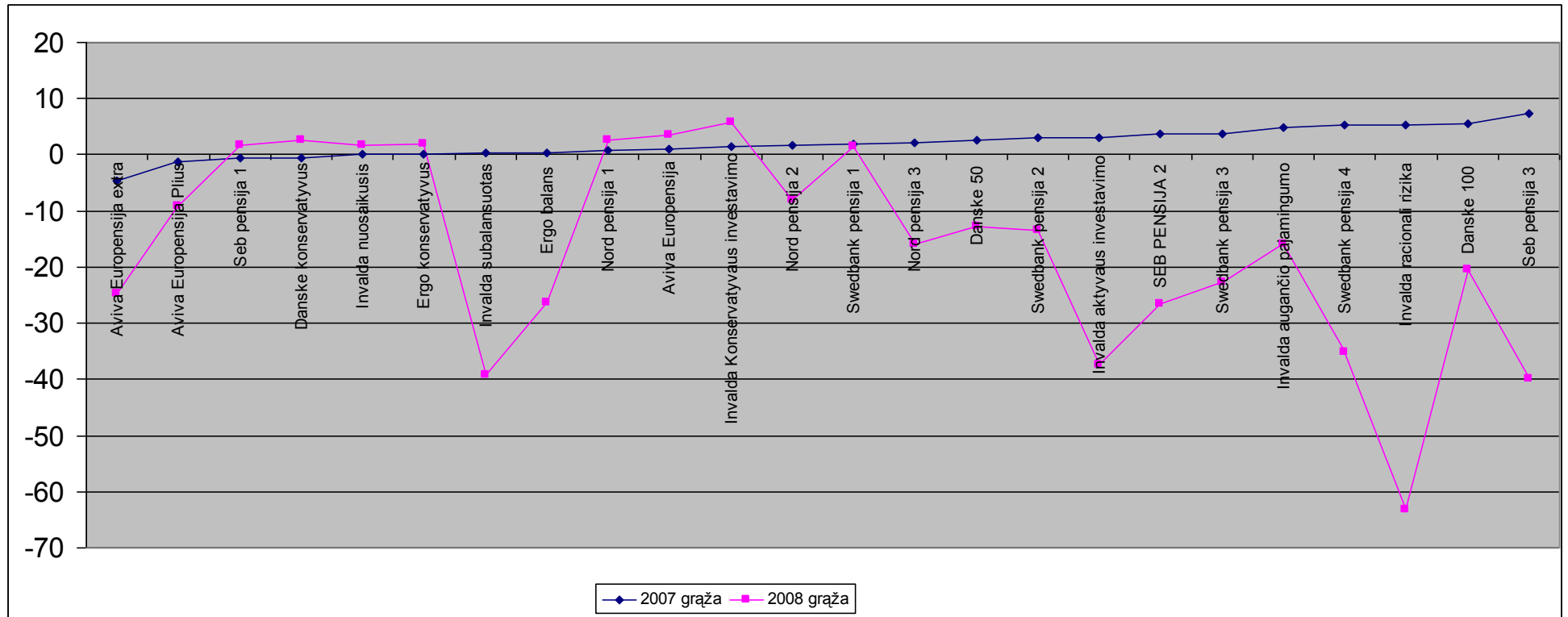

Pav. 26 Investicijų grynosios gražos ir rizikos santykis (2008)

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

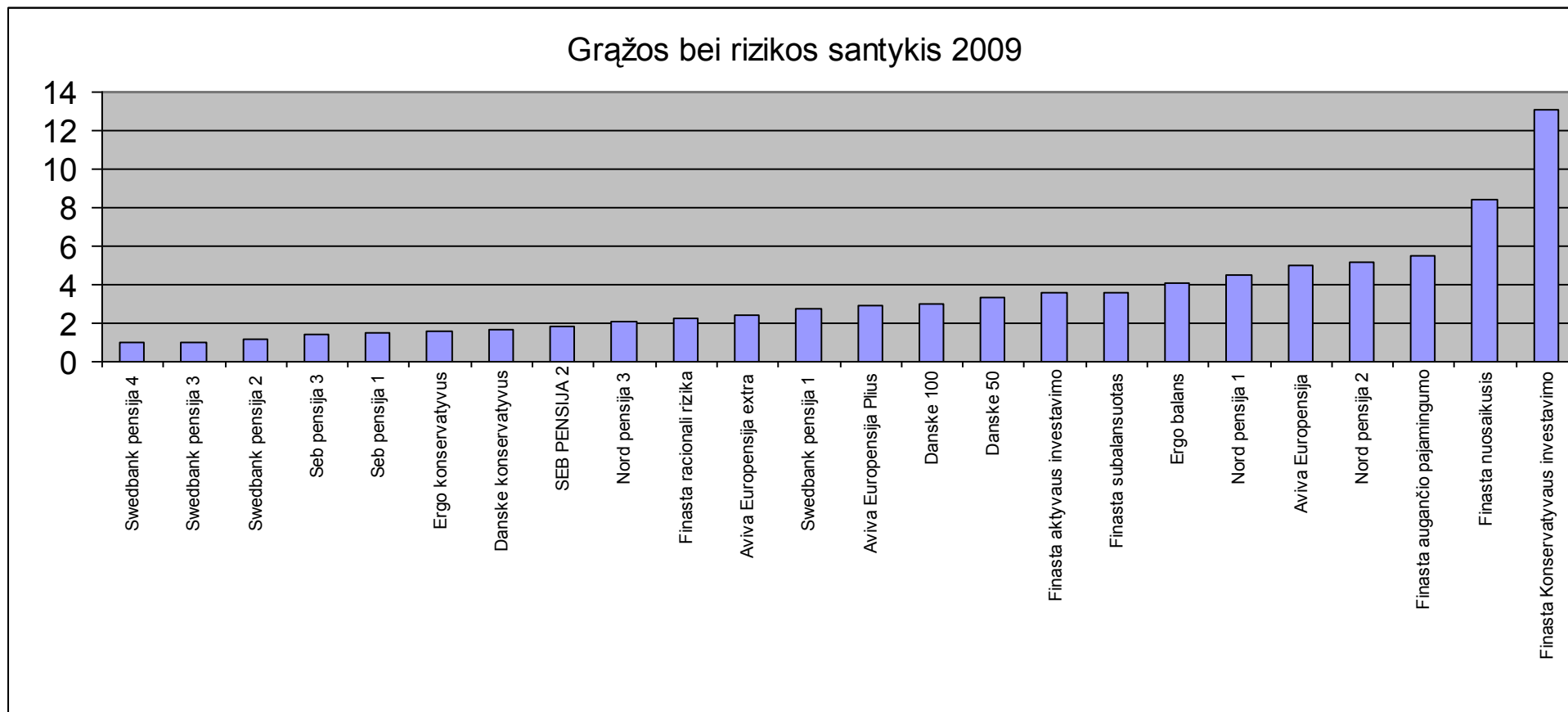

Priedas Nr.2

Pav. 27 2007 ir 2008 metų pensijų fondų grynosios grąžos palyginimas
 Šaltinis: sudaryta autoriaus

Priedas Nr.3

Pav. 28 Gražos bei rizikos santykis (2009)

Šaltinis: sukurta autoriaus

Priedas Nr.4

1	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 18 - 35 AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	2	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 18 - 35 AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>
3	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 18 - 35 AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>	4	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 18 - 35 AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>
5	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 18 - 35 AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada THEN: Danske 100: Confidence = 2 Finasta racionali rizika: Confidence = 1</p>	6	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 18 - 35 AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>
7	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 18 - 35 AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>	8	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 18 - 35 AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada THEN: Danske 100: Confidence = 2 Finasta racionali rizika: Confidence = 1</p>

9	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 18 - 35 AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. THEN: Danske 100: Confidence = 2 Finasta racionali rizika: Confidence = 1</p>	10	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>
11	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikusiai: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>	12	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>
13	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	14	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>

15	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	16	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>
17	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	18	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>
19	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>	20	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>

21	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtų problemų su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	22	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>
23	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtų problemų su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	24	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Danske 100: Confidence = 2 Finasta racionali rizika: Confidence = 1</p>
25	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtų problemų su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>	26	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>

27	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	28	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>
29	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>	30	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>
31	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>	32	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Ergo Balans: Confidence = 10 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 9 Finasta Subalansuotas: Confidence = 8</p>

33	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>	34	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartuju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>
35	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Danske 100: Confidence = 2 Finasta racionali rizika: Confidence = 1</p>	36	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartuju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>
37	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>	38	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartuju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>

39	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>	40	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>
41	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Danske 100: Confidence = 2 Finasta racionali rizika: Confidence = 1</p>	42	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Danske 100: Confidence = 2 Finasta racionali rizika: Confidence = 1</p>
43	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Danske 100: Confidence = 2 Finasta racionali rizika: Confidence = 1</p>	44	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 35 - 45 AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>

45	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikusiai: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>	46	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikusiai: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>
47	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	48	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikusiai: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>
49	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikusiai: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>	50	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikusiai: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>

<p>51 IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikysis: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>	<p>52 IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikysis: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>
<p>53 IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	<p>54 IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>
<p>55 IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	<p>56 IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikysis: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>

57	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	58	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikysis: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>
59	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>	60	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>
61	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	62	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>

63	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikysis: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>	64	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikysis: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>
65	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	66	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pvojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>
67	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	68	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? iki 1000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuola vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikysis: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>

69	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	70	<p>:IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta konservatyvaus valdymo -: Confidence = 3 Finasta nuosaikusis: Confidence = 2 Aviva Europensija: Confidence = 1</p>
71	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>	72	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>
73	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	74	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 1000 - 2000 AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>

75	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>	76	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Ne. Manau geriau litas rankoj nei 100Eur kažkur galbut kažkada AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>
77	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>	78	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Taip. Kas nerizikuoja tas negeria šampano. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>
79	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Sveikata tikrai nesiskundžiu, jos sutrikimai nepasitaiko arba pasitaiko bet labai menki THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>	80	<p>IF: Jūs esate: Moteris AND: Kiek Jums metų? 45 ir daugiau AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Šeimoje nesu vienintelis uždirbantis pinigus arba/ir turiu vaikų kurie jau finansiškai nepriklausomi AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau. AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su veikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą THEN: Finasta Augančio pajamingumo: Confidence = 3 Nord pensija 2: Confidence = 2 Aviva Europensija Plus: Confidence = 1</p>

81	<p>IF:</p> <p>Jūs esate: Moteris</p> <p>AND: Kiek Jums metų? 35 - 45</p> <p>AND: Kokia Jūsų šeimyninė padėtis Gyvenu vienas, arba šeimoje esu vienintelis gaunantis pajamas</p> <p>AND: Jūsų gaunamos pajamos atskaičius mokesčius? 2000 ir daugiau</p> <p>AND: Ar galetumėte rizikuoti investuodami? Nei taip nei ne. Jei būčiau tikras/tikra kad neprarasiu daugiau nei 20% sumos (esant tikimybei uždirbti tiek pat) investuočiau.</p> <p>AND: Kokia Jūsų sveikatos būklė? Turiu paveldėtu problemu su sveikata/nuolat vartoju vaistus/dirbu sveikatai pavojingą darbą</p> <p>THEN: Ergo Balans: Confidence = 3 Finasta aktyvaus investavimo: Confidence = 2 Finasta Subalansuotas: Confidence = 1</p>		
----	---	--	--